

НАША

ВСЕУКРАЇНСЬКА
ПРАВОСЛАВНА
ГАЗЕТА

ВІСЬ

Н

м.Київ

Газета заснована 1 вересня 1989 року

наш індекс 61671

о. Іван РИБАРУК, с. Криворівня, Івано-Франківщина

МУЖНІСТЬ ПОЖЕРТВУВАТИ МОЇМ МАЛЕНЬКИМ ДОБРОМ

Сьогодні Свята Церква вшановує величне свято – День Архистратига Михаїла і всіх Небесних Сил Безплотних. Це особливий день, особливе свято, тому що сама назва «Михаїл» означає «Хто як Бог».

Ми пригадуємо, що у Святому Писанні Михаїла вперше згадано тоді, коли сатану було скинуто з Неба. Він – переможець зла, він очолює військо Боже, яке перемогло зло. І він є покровителем, помічником усіх, хто бореться зі злом. Ми згадуємо також у Святому Писанні, як Архангел Михаїл допомагав Мойсеєві, Ісусові Навину й іншим праведникам Божим, які боролися проти зла, захищаючи свою землю і народ від сил темряви.

Архангела Михаїла ще від часу прийняття християнства зображено на гербі нашої столиці, славного міста Києва. То лише за радянських часів День Києва почали святкувати навесні, і символом Києва став каштановий листок... Тепер на гербі Києва зображено Архангела Михаїла – переможця всякого зла й главу воїнства небесного. І Днем Києва завжди був і є 21 листопада – День пам'яті Архистратига Божого Михаїла. І ми віримо в те, що Господь, який постійно опікується нами, і сьогодні посилає нам Свою поміч в особі Архангела Михаїла, в особі архангелів і ангелів, які поборили всяке зло й поборюють його нині.

Ми віримо, що сила Божа непереможна. І народ, який живе з Богом, народ, який хоче світла, також непереможний [...].

І коли народ чинить за совістю, за потребою свого серця, тоді голос народу стає голосом Божим.

Я пропоную всім нам зараз помолитися, попросити благословення Божого. Попросити захисту Архангела Михаїла і всіх Небесних Сил Безплотних у цей святковий день перемоги добра над злом, істини над неправдою, життя над смертю, світла над темрявою. Сьогодні торжествує правда над вселенною. У день торжества Архангела Михаїла торжествує планета Земля, яка перебуває під його захистом. Сьогодні торжествує Україна, бо сьогодні День нашої столиці. Сьогодні Архангел Михаїл не деє далеко від нас, сьогодні він у наших душах.

Господи, прийми моління наше, милосердний Боже, звертаюся до Тебе, бо Ти є джерелом буття.

Ти володієш Всесвітом, і без Твоєї волі ніщо не дається. Ти віддав життя за нас, грішних. Пошли й мені мужність пожертвувати моїм маленьким добром, щоб утвердилося в нашій державі справедливе благо для всіх.

Ти засіяв Небесне Царство з малого гірничного зерняти, пошли мені певність, що з мого рішення, помноженого на правильне рішення моїх ближніх, зросте благодатне суспільство, засноване на правді, справедливості й моралі... щоб наш край та наш нарід завжди були Твоїм царством...

Уривки з проповіді. Осінь – зима 2004–2005 рр.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ:

Спогадуючи Євгена Сверстюка	2-3
Біла хата під стріхою	4-5
Люди і зорі Петра Сороки	6
Серце Києва – Дитинець	7

Від руйнації до життя	8-9
Над полем бою надія встає	9
Пам'ять про Голодомор 1932-33	10
80-і роковини Соловецького етапу	11
Роздуми про Опанаса Заливаху	12-13
«Шоу» для Стейнбека в сталінській Україні	14-15

Обличчя часу

1 грудня минуло три роки як відійшов у вічність Євген Сверстюк – видатна особистість нашого часу, дисидент-шістдесятник, письменник, філософ, громадський діяч, засновник і головний редактор часопису «Наша віра» у 1989 – 2014 роках, стоїчна, неповторно шляхетна і незабутньо світла людина.

Його постава, слово і чин істотно вплинули на очищення джерел та відродження національного духу й культури, виростання свідомості вільної людини й громадянського суспільства в Україні.

Глибокі й образно багатогранні означення реальної дійсності: «Блудні сини України», «Шевченко понад часом»,

«Гоголь і українська ніч», «На святі надій», «Писане синім крилом», «Правда полинова»... що стали зокрема й назвами його книг, – вияснявали й незримо формували духовну твердь нового історичного часу України. Та навіть назву «Революція Гідності» генерував і вперше промовив саме він.

Євген Олександрович прагнув, щоб ми всі, українці, з честю несли своє ім'я перед пам'яттю волелюбних пращурів і перед Божим провидінням майбутнього.

Спогадуючи його, відчуваємо, що й сьогодні його душа промовляє до нас.

Помолімося за нього із вдячністю!

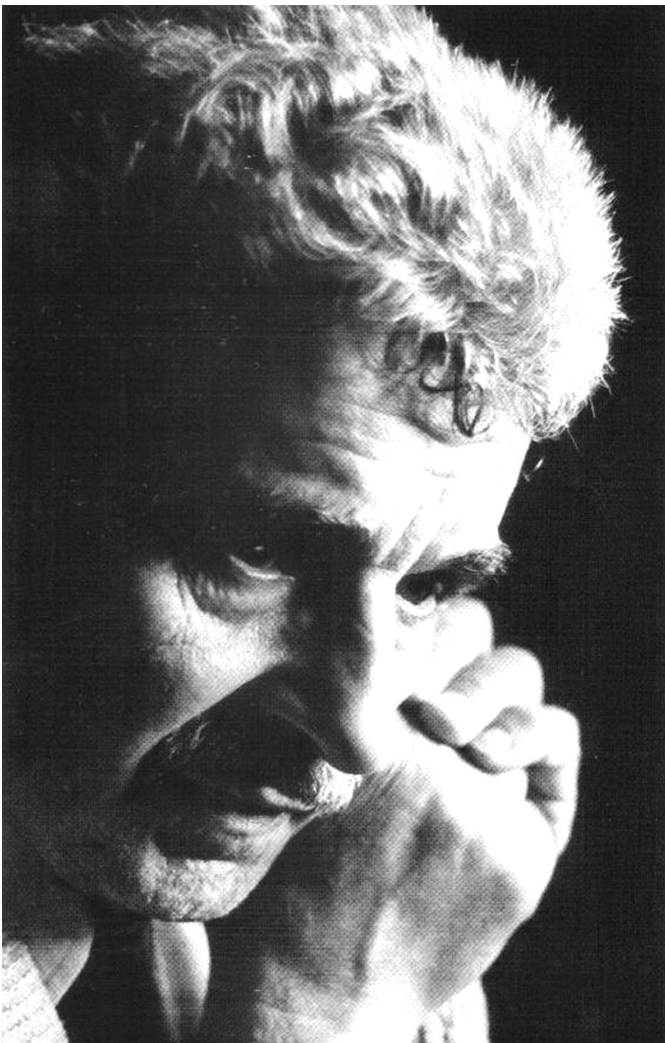
Вічна пам'ять!

Р. Л.

Борис ТКАЧЕНКО, м. Лебедин

СІВАЧ МУДРОСТІ НАРОДНОЇ

З-за ґрат, з-за втрат, з-за німоти –
Мідяно-срібний дзвін.
То пролунав, Євгене, ти,
Як дінь, як дон – і дінь.
Василь Стус

Написати спогади про Євгена Олександровича Сверстюка мені порадив настоятель одної з київських церков о. Олександр. Він добре знав Євгена Олександровича, як літературознавця і редактора газети «Наша віра» та поборника Правди, високої духовності й людяності. Дійсно, Євген Сверстюк для нас – людина-символ, стяг нашої державності, совість нації. З його відходом наш народ втратив і могутнього захисника, і мудрого батька.

Спогади мої – лиш фрагменти окремих зустрічей та бесід з ним. Розмов невимушених, довірливих і щирих. Його слова були живодайними для мене і святими. Посіяні цим сівачем думки є і будуть неабияким оберегом України на довгі віки.

дві сотні ікон і обміняти їх за кордоном на свинячий комбікорм. Ото ці два велети української культури і домовились підняти громадськість України проти такого дикунства. Вирішили від імені знакових людей написати протестний лист в Центральний Комітет партії, а копію листа пустити межі люди. Майже під кожним таким протестом був підпис і Євгена Олександровича Сверстюка.

Згодом про правозахисну діяльність п. Євгена я чув від київських друзів та з того задавленого спецглушниками закордонного радіо. Знав, що за «наклепи» на нашу «прекрасну радянську дійсність» його спочатку звільнили з роботи, а потім засудили на сім літ ув'язнення і п'ять років висилки у віддалені райони Союзу. Київські друзі передали до Лебедині і поширене самвидавом «Останнє слово на суді», яке виголосив Євген Олександрович. Пам'ятаю прямоту сказаного, що свідомість підсудного базувалась не на компартійних догмах, а на радості пізнання істини великих слів: Правда, Честь і Гідність.

Він знає, що в Советському Союзі Честь оплачується кров'ю. Знає, що за Гідність та Істину можуть забрати людину без права на повернення. І все ж вибирає Правду і Гідність.

Особисте знайомство з Євгеном Олександровичем відбулося значно пізніше. Вийшов з хати, а на порозі – цілий гурт киян. Євгена Олександровича впізнав відразу: теплі очі, сива чуприна і біла сорочка із скромною вишивкою. Пригадалися слова Василя Стуса, присвячені Є. Сверстюкові:

У білій, як літо, у білій, як спека сорочці

По білій дорозі вельможного товариш ступав...

Виявляється, хтось із лебединців порадив Євгенові познайомитись зі мною, як з краєзнавцем. Після тієї зустрічі Євген Олександрович щоліта приїжджав у Лебедин. Кілька разів мав зустріч з читачами в районній бібліотеці, їздив по шевченківських місцях (хутір Нові та хутір Лихвин), бував на Пслі, у Михайлівському степовому заповіднику, відвідував Могили гетьманців – скараних царем Петром козаків у Лебедині... Ті зустрічі були насичені розмовами й спогадами про спільних знайомих та про події давно минулих літ. На моє пряме запитання: за віщо влада позбавила його аж на 12 літ волі – відповів із смішиною:

– Як за більшовицькими законами, то було за що. А як за людськими, то нізащо. Тоді як було: куди не кинь – все на брехні та на брехні збудоване. Скажете правду – от уже й «антирадянська пропаганда й агітація». Так і в формуляр записали. Колиш на науковій конференції сказав: «Перш ніж назвати дріб'язкові причини вільно-

думства серед молоді, давайте спочатку назвемо головну: партійні вожді наварили дуже таки гидотної каші, от наші люди їсти її не хочуть».

– Ну й що тут крамольного? – запитую. – Нічого. Каші справді кривавої наварили. І Ленін, і Сталін, і лєнінці, і сталінці, і несть їм числа. І концтаборів наробили, і мільйони люду погноїли, і голодом пів України видушили...

– Отож. Але ви б бачили як наперед стрикозою вистригнула начальниця, і так їдуче: «Советские учителя с честью будут есть ту кашу, какую нам наварили великий Ленин и великий Сталин». Ото за цю правду і звільнили мене з роботи. А отій стрикозі – підвищення і повага. А тоді ще написав відгук-рецензію на роман О. Гончара «Собор», відстоював правду про Шевченка і Франка... У нас же як казали: Шевченко – атеїст, Франко – комуніст. За розвінчування цього більшовицького мороку, тобто за асенізацію літератури я й отримав 12 літ.

Я вже знав про Євгенове всепрощення своїх кривдників і все ж запитав: чи має він якусь злість на донощиків та палачів.

– Зовсім ні – каже. – Що з них візьмеш? Вони були просто невірними слугами системи. А в ній: або ти їй служиш, або вона розтопче тебе, як розтоптала мільйони. В години душевного благоговіння я кажу їм навіть «спасибі», бо 12 літ – це легша кара, ніж довголітня психушка. А вона згноїла не одного побратима. Це навіть легше, ніж очорнення твого імені. Єзуїтства в таких справах владі не позичати. Свого часу один чиновник пустив поговор, що Василя Стуса «здав» у КГБ не хтось там, а його товариш – відомий провідний письменник. Той чиновник свідомо оббрехав достойних людей. Ті подали на нього в суд. Правда перемогла. За наклеп оббрехувач був покараний. Та поговор зробив свою чорну справу. Люди ж як думають? – диму без вогню не буває, значить щось та було. Отож хоч суд і визнав наклеп наклепом, але оте «щось» оббреханому не змити довіку. Це найуживаніший метод з арсеналу КГБ, яким влада нищила чесне ім'я порядної людини.

Та й оті проведені у малій зоні 12 літ були для мене роками визрівання особистості та неабиякою школою пізнання людських душ. А головне – навчали ще більше любити Правду і Україну. Висновок один: і там, і тут живуть і служать однакові люди. А з ними і доброта, і зло. І це незалежно від віросповідання і національності. Тобто: кожна нація має право на свого оборонця чи катюгу. Там вистачало і тих, і других. І не тільки серед наглядчів.

– А як це – мала зона? – питаю.

Ім'я Євгена Олександровича Сверстюка я почув ще в 60-і роки минулого століття. Тоді, в студентські часи, мені пощастило читати самвидавівські листи-протести української інтелігенції проти порушення владою прав людини, про підпал агентом КГБ Погужальським Київської бібліотеки Академії Наук, про нищення українки та іконографії в музеях Києва та Львова, про розстріл письменників на Соловках, про розгін студентів, які вшановували пам'ять Тараса Григоровича Шевченка біля монументу Кобзаря. Листи були підписані відомими ученими, письменниками, лікарями. Пам'ятаю прізвища: письменник Олесь Гончар, авіаконструктор Олег Антонов, історик Михайло Брайчевський, художниця Алла Горська... Ходила по руках і заборонена поезія Д. Павличка, І. Драча, Л. Костенко, М. Вінграновського, М. Холодного, В. Симоненка... Ходив по руках і машинопис виступу Андрія Малишка на похованні Володимира Сосюри. В преамбулі повідомлялось, що Андрій Самійлович написав два варіанти виступу. Один – для партійних цензорів-перевірників, а другий той, що справді мав виголосити біля могили. Тож його прощальне слово було перерване (включили мікрофон) потайною охороною КГБ. Та поет всеодно дочитав своє прощання і тим неабияк збурунив суспільство.

Зародження одного з листів самвидаву пощастило мені спостерігати особисто. В час літньої сесії в університеті я відвідав приватний музей Івана Макаровича Гончара. Господар музею саме розмовляв по телефону з письменником Олесем Терентійовичем Гончаром. Виявляється, влада вирішила забрати в Лаврі щось зо

— Мала зона — це суто тюремна зона. А велика — вся решта Союзу. В ньому теж люд був підневільним.

І там, і там зло і доброта були поруч. Ось вам приклад доброти: в бурятському таборі біля міста Богдарин мене відвідав учитель з Дніпропетровщини Петро Розумний. Чоловік жертвував часом, жертвував коштами і лиш для того, щоб своєю присутністю хоч якось розрадити людину в неволі. А ось приклад зла: за ті відвідини Петра Розумного арештували. Перочинний ніжик возвели в ранг небезпечної холодної зброї і засудили на три роки неволі.

Чи можна було мовчати, бачачи державну лжу? Можна. Так легше. Більшість так і робила. Та чи варто тоді було бути письменником-поетом, тобто людиною з найвищим статусом громадянства і відповідальності? Пам'ятаєте, у Ліни Костенко: «Як мовчанням душу уяремлю, то який же в біса я поет?».

А мені пригадалися Лесині слова: «Не поет, хто забуває про тяжкі народні рани...». От літератори України і не забували, от і йшли на гулагівські ешафоти, щоб своїми муками окропити ті рани і оживити уярмлену націю.

Ввечері переглядали теленовини, а в них Москва все гострить і гострить зуби на Україну. [...]

— Як і тоді, так і тепер Москва тільки заради імперії розпочала цю братобійню, — мовить Євген Олександрович. — Те, що вона хоче вивищитися за рахунок розбою на землях сусідів мене не дивує. [...] Дивує інше: як може людина правою рукою осіняти себе хресним знаменням і одночасно лівою рукою гострити ніж на брата? Як може вона волати про братню любов і одночасно давити «люблячого» танками? Як можна одною рукою обкрадати сусіда, а другою віддавати йому частину награбованого, як гуманітарну допомогу? Пригадуєте, у Шевченка: «І потім в дар Тобі приносять з пожеaru вкрадений покров».

Кожен християнин знає, що сусідська біда, то й твоя біда. А Москва не гасить сусідську біду, а навпаки розпалює ще більшу. Як можна присягатись у своїй любові до Бога, а свого ближнього ненавидіти і душити? Саме ж любов до ближнього і є любов'ю до Бога.

— Тільки агресор агресором, а в цій біді багато вини і наших урядовців, — кажу. — Вони мало не репались як кричали «Донбас порожняк не гонить». Але ж чому вони у той Донбас гнали порожняк духовний? Чому Україна трималася лише зусиллями патріотів-безкорисливців?

І повів тоді Євген Олександрович мову про людей держави і людей системи:

— Все, що було зроблено в Україні корисного, то все результат роботи перших, а не других. І робилося воно майже на громадських засадах. Системники ж мали високі посади і ще більшу платню, а відійти від методів старорежимного управління не хотіли. Чому? Та тому що система була стулена з хабарництва, відкатів, крадіжок та обману. Своє безчинство вони називали «умінням жити», величали себе «новими руськими» чи «новими українцями». Свій злочин вони возвели у ранг патріотизму.

В моєму дитинстві був такий випадок: по війні до мого села наїхало чимало «визволителів». Ото перед селянами один із них і вихвалявся своїм «героїзмом». «Я, — каже, — колись танком увірвався в колону полонених німців і ну душити їх гусеницями». «Так це ж не героїство, а злочин», — кажу йому. Бачили б ви як розплютився той «герой».

Закінчення в наступному числі.

**Зеновія Філіпчук,
Народний музей Тараса Шевченка, м. Львів**

СВІТЛІ СПОМИНИ ПРО ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА Форум книговидавців у Львові

Не раз у гурті друзів, коли заходить мова про сокровенне, згадую: «Я мала велике щастя в житті — спілкуватися і навіть співпрацювати з Євгеном Сверстюком. Хоча він уже в іншому вимірі, але світло його животворчої душі світиться над Україною...».

Книги Євгена Сверстюка, а також газета «Наша віра», яку він започаткував і тривалий час був її редактором, для мене є тими щирими однодумцями й порадами, які допомагають не втратити себе як людину, не розгубити духовні цінності нашого народу на земних шляхах. А вони, ці шляхи земні, постійно шумлять, вирують, несуться невідь-куди, а ще й силуються над ними вогненні гради з боку ворога.

Під час цьогоорічного Форуму книговидавців біля нашого стенду можна було придбати книгу «Блудні сини України» (друге доповнене видання, Львів, «Апріорі», 2014 р.), а також «Духовний Учитель: Євген Сверстюк» (художнє оформлення Софії Філіпчук). Обидва видання здійснено у співпраці з Народним музеєм Тараса Шевченка у Львові.

До речі, автор, Євген Сверстюк, востаннє відвідав Книжковий форум у Львові в 2014 році. Тоді ми презентували книгу «Блудні сини України» і ювілейне видання «Кобзарі України» з його переднім словом «Зоря над українським вертепом».

Тодішні мандрівки у світі книг і людей викликають веселий спогад. Йдемо у тисняві... багато хто впізнає п. Євгена, зупиняється, вони розмовляють. Інші — намагаються почути, міцно тримають оповідача за рукав... Оте вміння вислухати іншу людину, при тому дуже уважно, мене захоплювало. Так могло тривати довго, і ми просувався з поверху на поверх поволи, мовби шукаючи на дні ріки безпечного проходу. Згодом, жартуючи, кажу: «Йдемо, пане Євгене, я Вас заховаю в Музеї, бо Ви поїдете до Києва без рукавів».

І ми знайшли сховок у музейній тиші, під яким поглядом нашого пророка Тараса, що ніби запитував: «Як ви, любі нащадки, даєте собі раду?»

...Євген Сверстюк продовжував свої роздуми на ту чи іншу тему... Як цікаво було його слухати! Скільки мудрости у тихій виваженій мові!

У Народному музеї Тараса Шевченка під час тодішнього форуму відбувалися цікаві зустрічі з молоддю. Тож пан Євген мав нагоду перекоонатися, що молоде покоління не тільки

читає його книги, шанує, а й бере для подальшого життя, як поради духовного вчителя. У цьому і вся цінність творчости письменника — передати світло і мудрість свого серця іншим.

...Після тієї зустрічі минуло кілька років. І знову книжковий Форум 2017 року — на жаль, без Євгена Сверстюка, але з його книгами.

Згадалося до теми.

Шляхетна старша пані, придбавши одну з книг, каже мені: «Як я люблю читати Сверстюка! Кожне слово правдиве...». Вона пообіцяла, як тільки отримає пенсію, прийде до Музею по інше видання для своєї родинної бібліотеки.

Поважний пан, купуючи «Блудні сини України», мовить: «Я знаю п. Євгена, ми хотіли запросити його до нас, до українців далекої Австралії, але сталися якісь перешкоди...».

«Не хвилюйтесь, — кажу йому, — до Австралії полетить його слово».

Ще доволі молодий чоловік уважно й поволи гортає книгу, із захопленням перечитує. Я сприйняла його за науковця-гуманітарія. Слово за словом, розговорились. Яким було моє здивування, коли читач представився: «Петро, лікар із Франківщини!» Він попросив автограф. «Але це ж не моя книга, я лише літературний редактор», — відповідаю йому. Та під впливом емоцій, за наполяганням читача написала на останній сторінці: «Якщо лікар цікавиться книгами Євгена Сверстюка — нація буде здоровою!».

...Спогади напливають і росте почуття вдячності. Нещодавно презентували також газету «Наша віра». І чули багато щирих схвальних відгуків. Пані Люся Перейма, завідувач науково-методичного відділу музейного будівництва Львівського історичного музею завжди читає свіжі номери газети, особливо вдячна за дитячу сторінку, бо на цих творах виховує своїх онуків.

Дякую редакції «Нашої віри» за те, що переслали нам багато архівних і теперішніх примірників газети, вона потрапила «в теплі руки», як любив казати світлої пам'яті наш духовний учитель Євген Сверстюк — син шляхетного селянського роду з Волині, правдиве слово якого об'єднує нині всю Україну.

НЕХАЙ МНОЖИТЬСЯ ДОБРО І КРІПНЕ НАША ВІРА!

Євген Сверстюк і Зеновія Філіпчук у бібліотеці Народного музею Тараса Шевченка, Львів, 2013 рік

Педагогічна сторінка

**Святослав РАВИЧ, учасник творчої студії «У Кобзаревій світлиці»
Народного музею Тараса Шевченка, десятикласник, м. Львів**

Хата під стріхою – символ України

Художньо-публіцистичний роздум

Обрати тему творчої роботи мені допоміг **народний художник України Володимир Козюк**. З його інтернет-сторінки я довідався, що митець «за двадцять років пошуків знайшов (і сфотографував – С.Р.) 450 хат під стріхою..., відвідав близько 800 сіл! Більшість – у Вінницькій області. Пішки, на велосипеді, автобусом, із друзями на авто, на таксі...».

Я уважно розглянув кожну світлинку митця, вони мене дуже зацікавили, і зокрема коментарі:

Тетяна Шаленко (педагог):

«Вражає! Особливо, коли бачиш біля хатини її господариню. Інший світ – світ, який ми втрачаємо...».

Зеновія Філіпчук (учитель, завідувач Народного музею Тараса Шевченка у Львові):

«У таких хатах народжувалась наша історія... тут гартувався Дух Незалежності. У мене на стіні висить графічна робота світлої пам'яті Івана Крисляча – «Хата під стріхою, у якій народився мій батько». Художник намалював її на моє прохання зі старовинної фотографії... Для мене ця картина дуже дорога: коли дивлюсь на неї, згадую всіх, хто жив у

ній і відійшов до українського неба, а тепер і Художник серед них...».

Мирослав Галько (журналіст):

«Надзвичайно цінна річ – такі фотографії. Це ж наше минуле, якого невдовзі може й не бути. Їх треба зберегти для майбутніх поколінь...».

Оксана Герасименко (композитор, педагог, бандуристка, дочка Василя Явтуховича Герасименка):

«Колись у 1927 році на Київщині у такій хатині народився мій тато. Пережив у ній страшний Голодомор 1932–1933 років.

Слава Богу, що тато її фотографував, навіть малюнок хати є в кольорі, але самої хатини давно вже немає... А я ще пам'ятаю, як у дитинстві ми спали на горішці, на соломі під тою стріхою... На подвір'ї росли крилаті яблуна, груші, вишні, а на городі за хатою – розкішні соняхи!!! І вінки нам батько плів із тих соняхів. Ці теплі, неймовірно яскраві дитячі спогади назавжди залишились у пам'яті – і одного дня, вже у зрілому віці, вилились у музику. Так була написана Концертна фантазія «Соняхи», яку я присвятила світлої пам'яті моєму дорогому Вчителю і Батькові – видатному бандуристу,

педагогу та майстру бандур. А нещодавно народились і ці віршовані рядки як епіграф до твору:

Мені наснилися соняхи з дитинства,

Широке поле під блакитним небом...

І ми, в віночках із чудових квітів,

Що усміхаються до сонця у зеніті...»

Яким було моє здивування, коли на цій сторінці я побачив допис моєї мами:

Марта Демчишин (педагог, викладач Українського Університету): «Бо справа не в стрісі. Це той незламний дух, який віками під тією стріхою виховувався...».

Я задумався над словами мами. Чомусь бракує часу, аби поговорити на теми, далекі від сучасної біганини і технологій. Справді, подумалося мені, дух виховується не технічними досягненнями, що працюють на розвиток матеріального світу, а тими скромними й тихими роздумами при світлі свічки біля Божих ікон.

Прочитане ще більше спонукало мене розпитати не тільки маму, але й бабусю про нашу правдиву історію, яка дуже часто зароджувалася, гартувалася в хатах під стріхою.

Олександра Демчишин (1947 р. н.):

«Мій батько – Володимир Савчук був головою молодіжного проводу ОУН в місті Золочеві. У 1941 році його заарештували німці, він відсидів три місяці в тюрмі на Лонцького, а потім був вивезений у Краків, у в'язницю, де сидів з братами Бандери, Львом Ребетом та іншими українськими націоналістами. Двічі уник розстрілу, а потім його вивезли на роботи в Берлін, де працював вантажником на головній пошті, голодував...»

Звідти вдалось йому втекти і дістатися до Золочева, де його почали розшукувати німці. За допомогою оунівців батько перейшов на чуже прізвище. Так він став Миколою Пристаєм. У 1944 році, коли москалі прийшли в Україну, до Львова, батько повернувся на своє справжнє прізвище і був мобілізований на фронт, де воював у 1-й і 4-й арміях.

Володимир Савчук був студентом Львівської політехніки, хімічного факультету. У 1945 році, після демобілізації, продовжував навчання та підтримував зв'язки з ОУНівцями. За ним стежили. І в 1947 році, коли я народилася, батька заарештували, на цей раз – КГБ. Невдовзі випустили, бо думали, що він їх виведе на сліди націоналістів. Та оскільки того не сталося, 1948 року його знову заарештували. Ми про нього нічого не знали. Потім виявилось, що він сидів три роки під слідством, був суджений «трійкою» і вивезений в АР Комі, де працював на шахті.

Коли мені було два роки, нас із мамою вивезли в Сибір. Я пам'ятаю уривками, як нас вели між двома рядами солдатів до вантажного потяга. Везли у вагоні, де посередині стояла «підка-буржуйка», а на стінах висів лід. То був січень 1950 року. Везли майже місяць. Нарешті доставили на місце, – в голий степ, у Хакаську автономну область. Там стояли чотири дерев'яні бараки, у яких розмістили всіх людей. В одній кімнаті поселяли дві-три сім'ї. Їсти не мали що, голодували...

Тож не довелося там бачити хатин під солом'яними стрі-

хами. Удома – теж, бо належу до корінних львів'ян, моя бабуся народжена в місті. Але завше на серці стає тепло, коли бачу рідні сільські краєвиди...

У 1956 році ми повернулися до Львова, за якийсь час повернувся і мій батько Володимир і тітка, що була засуджена на 25 років.

Я навчалася в літературному класі. 1963 року ми поїхали вантажною машиною на екскурсію по Шевченківських місцях. Нашим класним керівником була Ірина Володимирівна Веселович, досі пригадую її патріотичні настанови про те, чий ми діти і якого роду... завдяки цій вчительці я дуже люблю творчість Тараса Шевченка. І в тій мандрівці я вперше у Моринцях побачила Шевченкову хату під стріхою! То була невеличка хатинка з маленькими вікнами, побілена. Для мене хата під стріхою – це наша святиня, символ єднання навколо вищої Істини – народу, що зумів зберегти і розвивати свою українську історію й культуру...

І я собі на мить уявила, як Тарас Шевченко жив там під стріхою... У тій хатині витав український дух, дух творчості... Саме з-під стріх, наче райські пташини, вилітали у світ українські народні пісні. Старенький дідусь розповідав маленькому Тарасові про історію Запорозького козацтва. У мене тоді защеміла душа, потекли сльози: я зрозуміла, що потрапила в серце української історії...

Старший брат мого батька – Василь був Січовим стрільцем (народився в 1901 році). Він помер від черевного тифу в місті Барі, Вінницької області. Батько народився 1921 року і не бачив свого старшого брата, тільки знав із розповідей мами.

Батько, будучи школярем, навчався у Золочеві, де викладачами були колишні Січові стрільці, які вчили дітей любові до свого рідного краю, до України – і тому виріс великим патріотом. Мене теж виховали в такому патріотичному дусі. У школі ми видавали альманах «Підсніжник», до нас приходило багато письменників.

Іван Крисач. «Хата в Тамановичах». Приватна колекція родини Філіпчуків

Після смерті Сталіна ми змогли з мамою поїхати до моєї тітки Віри. Я пам'ятаю те жахливе місце – тюрму!..

В тюрмі моя мама цілу ніч розмовляла з тіткою Вірою, а я плакала, адже знала, що вони не бачились вже купу років й могли більше ніколи не побачитись. Ми тоді не знали, що тітка Віра врятувалась від танків, якими давили людей...

Одного дня мій знайомий перевдягнувся в Святого Миколая і приніс нам подарунки. Коли надійшла моя черга, він сказав, що є подарунок мені від мого батька. Отримавши маленькі лижі, я загукала від радості: «Мамусю, мамусю, подивися: наш татко живий, він попросив для мене в Миколая лижі».

У 1953 році ми дізнались, що батько живий, сидить в тюрмі (засуджений був на 10 років). Коли я питала у батька, яка тюрма гірша (советська чи німецька), він відповідав, що німці не били і давали їсти, натомість в советській тюрмі, як був під слідством – його три роки били. Коли чи-

тали вердикт, батько був готовий навіть на вірну смерть, бо не міг вже терпіти тих мук».

Слухаючи розповіді старших людей, які пережили часи імперії, що претендувала на вічність, відчуваєш, як у їхніх зболених словах живе та справжня історія, яку не вмістити в підручники.

Ми повинні переймати ці уроки пам'яті людської, щоб не допустити помилку попередніх поколінь.

...Якщо вдуматись, то й справді найталановитіші творці національної історії та культури народились в оселі під стріхою.

Вивчаючи в дев'ятому класі творчість Тараса Шевченка, я натрапив на спогад про рідне Тарасове село, яке він мальовничо описав у повісті «Княгиня».

«...Село! Скільки любих, чудових видінь пробуджується в моєму старому серці при цьому любому слові! Село! І ось стоїть переді мною наша бідна, стара біла хата, з потемнілим солом'яним дахом

та чорним димарем, а біля хати на причілку яблуня з червонобокими яблуками, а навколо яблуні квітник, улюбленець моєї незабутньої сестри, моєї терплячої, лагідної неньки!...».

З прочитаного я зрозумів, що хата під стріхою – це унікальне явище, яке започатковувало в українцях незламний дух та стремління знайти себе в незалежній державі – Україні.

Краса душі, що народжувалась в стінах тихеньких, скромних і завше намоленних хатинок, передавалася наступним поколінням, будила любов, добро, дух, свободу...

Образ української хати «як суто національної ознаки» – зустрічаємо і в «Щоденнику» нашого Поета.

14 липня 1857 року Шевченко зробив такий запис: «Незалежно від цієї глибокої політики, в великороській людині є вроджена антипатія до зелені, до цієї живої блискучої ризи усміхненої матері-природи. Великоруська «дережня» – це, за висловом Гоголя, навалені купи сірих колод з чорними отворами замість вікон, вічний бруд, вічна зима!..

В Малоросії зовсім не так, там село, або навіть місто заховали свої білі привітні хати у затінку черешневих і вишневих садків. Там бідний неусміхнений мужик оточив себе чудовою завжди усміхненою природою і співає свою сумну, задушевну пісню в надії на краще існування»...

Ми з батьками часто подорожуємо. Одного разу, прогулюючись мальовничими околицями Києва, натрапили на дуже екзотичну хатинку (Пріорка, вул. Вишгородська, 5). Яким же було моє здивування, коли я довідався, що в ній зберігаються предмети побуту київської околиці, а свого часу перебував Тарас Шевченко, нині тут – музей.

У цьому будинку 1859 року проживала Варвара Матвіївна Пашковська зі своєю родиною. Саме до неї попросився побути молодий окрилений Тарас Шевченко. Пізніше він згадував: «...Йшов та йшов – бачу хатка стоїть, не то панська, не то мужича, біла-біла, наче сметана та ще й садочком обросла, а на дворі дитячі сороченята сушаться – рукавами махають – мене кличуть: я й зайшов!»...

Який чудовий персонафікований образ хатинки, котра своєю охайністю заманила надовго незвичайного перехожого. Вона ніби той човник із білими вітрилами, що пливе в життєвому океані, незважаючи на бурі та урагани. Вона має, я вірю, благословення і захист від Творця всього вічного та прекрасного.

Любімо своє рідне, що тишить і надихає на мудрі і добрі діяння.

Дякую тобі, маленька хатинко під стріхою, в якій народилися великі дочки й сини України.

Ігор КАЛИНЕЦЬ

Пісенька

– Веселко, веселко,
чи маєш свою країну?

– Веселко, веселко,
чи маєш свого Дніпра?

– А моя Вкраїна –
то небо синє
після чорного.

– А мій Дніпро
на синім коні
під Золоті Мости
в'їжджає.

– Веселко, веселко,
чи маєш свого Києва?

– Веселко, веселко,
Чи маєш свого Шевченка?

– А мій Київ –
то хмара злотоцולה
і перлистий дощик.

– А мій Шевченко
сім небесних книг пише
незгасним пером.

Валентина СЕМЕНЯК

ЗАРУБКИ НА ОДВІРКОВІ

Нині з того всього мені якось дивно, бо малою дуже хотіла хутчіше стати дорослою. «От виросту і накупляю собі багато-багато морозива!» – виношувала в собі нехитру мрію. А з яким нетерпінням щороку чекала на свій день народження. У нас із батьком була безмовна домовленість: я ставала на поріг дверей, що вели з кухні до комірчини, і він клав мені на голову свою широку долоню лівої руки, а правою на одвіркові ніжиком робив позначку. Рік швидко минав, і на одвіркові ясніла свіжа зарубка. І хоч відстань між тими мітками була невеличка, тато щоразу здивованим голосом повідомляв: «Ого! Як ти багато виросла!». Я вислизала з-під батьківської руки й уважно розглядала «свій ріст». Мамі цей ритуал не дуже подобався, і вона нас з батьком іноді сварила за, як вона вважала, зіпсований одвірковий. Час від часу його фарбували, і тоді зарубки замальовували, залишалися ледь помітні ямки. Та минав рік... і ритуал повторювався.

Давно відійшли в засвіти батьки, хата стоїть на місці, але постаріла. Зізнаюся, не їду додому не тому що не хочу, а тому що дуже боляче. Дуже важко пережити мить, коли приїхала, а мені НІХТО не відчинив двері. І все-таки...

Одного разу зайшла до хати і побачила добре знайомі двері, одвірковий, на ньому зарубки. Стала приміряти: ото! Як я відтоді виросла! Тільки нема кому зробити над головою свіжу позначку... І коли враз і це усвідомила, мене охопив такий жаль, що підступили сльози. Боже, як мені тієї миті захотілося бути малою, повернутись у дитинство...

Вийшла з хати, світа білого не бачу – сльози застилають очі, пекучий щем прокрився до серця... Вже коли сідала в машину, то почула, що хтось голосно кличе: то сусідка біжить, тітка Галія. Підбігла та й каже:

– Поглянь, який тобі дарунок висить від батька на дереві, то він до тебе всміхається.

Дивлюся туди, куди показує тітка Галія... і не йму віри. На голій яблуньці, яку посадив біля дороги батько, висить одне-єдине червонобоке яблучко. Воно й справді, усміхалось, як комп'ютерний смайлик, бо мало на собі дві чорненькі ЦЯТКИ, і немов просилося: «Візьми мене з собою...»

Смутку на серці – як не було. Така тиха радість там поселилася! Дякую, татку, за яблуньку. Дякую, Господи, за цей щемливо-радісний плін часу. Хто ми без Тебе?...

До слова: цього року приїхали електрики з району – і без дозволу позрізали всі липи, яким давно за тридцять років, і вишню... і ту яблуньку. Під корінь... І ніхто із сусідів не захистив дерев.

«Булочка для Бога», 2017, Тернопіль

В. Шкуринський. «Хата в селі Пищики на Київщині, у якій народився Василь Герасименко». Приватна колекція Оксани Герасименко

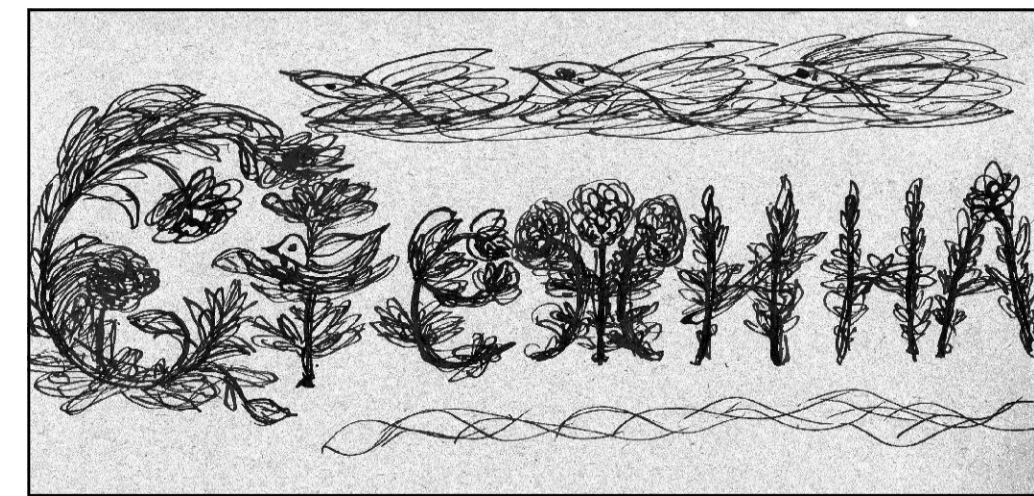
Роман ЮЗВА

Архангел Михаїл

Святий архангел Михаїл –
непереможний воїн Божий.
Він з неба скинув сатану
і став у Бога на сторожі.

Він захищає всіх від зла:
і небо, й тих, що вірять в Бога.
Всім людям радість принесла
його велика перемога.

За те ми молимося йому,
що захистив цей світ від скверни.
З Ним люди віру збережуть
й повік на шлях гріха не звернуть.

З нової книги

Петро СОРОКА

ДЕ СВИЩЕ ОВЛУР

Видавництво «Український пріоритет», Київ, 2017 рік. Художник – Степан Шевчук (м. Чортків)

Люди і зорі

Був час, коли зорі жили на землі, як люди, і наша планета була такою неймовірно прекрасною і світлою, що немає слів аби її описати.

І належала земля людям і зорям.

Але люди почали використовувати зорі у своїх корисливих цілях, бо ті були істотами романтичними, поступливими і безкорисливими. Спершу їх використовували для прикрас, потім обмінювали на золото і перли, а зрештою – на різні ужиткові речі, продукти і всяку всячину. Зорі ставали рабами для підступних і ненаситних людей. Це боляче ранило і гнітило їхні душі, бо вони народилися незалежними і волелюбними.

І одного разу вони піднялися так високо в небеса, щоб люди не змогли до них дотягнутися. З того часу люди можуть тільки милуватися ними, пориватися до них, але дістати – зась.

Ісус і Тит

Казка-апокриф

Коли Йосип і Марія тікали в Єгипет, щоб врятувати маленького Ісуса від лютого Ірода, їх застала у безлюдному місці холодна ніч. Вони вже приготувалися переночувати під відкритим не-

бом, хапаючи дрижаки, але побачили вдаліні миготливий вогник. Пішли на нього і прибилися до самотньої саклі. Обережно постукали у двері, й на порозі з'явилася заплакана жінка,

– Ми подорожні й дуже стомлені, – сказала Діва Марія. – Чи не пустила б ти нас, добра жінко, до себе на ночівлю?

– Я не можу вас пустити з двох причин, – сказала та, витираючи сльози. – І тому, що мій маленький синочок Тит умирає від тифу, а це хвороба смертельна і заразна, і тому, що мій чоловік розбійник і може невдовзі повернутися і вбити вас. Моя дитина умирає через його страшні гріхи.

– Ми не боїмося ні тифу, ні твого чоловіка, – твердо сказала Богородиця. – Якщо приймеш нас, усе буде добре.

– Воля ваша, – сказала жінка і широко відчинила двері.

У куточку тісенької кімнати, що освітлювалася блідим каганцем, лежало в колисці маленьке дитинча і схлипочасто плакало. Навіть на віддалі відчувалося, що його муки нестерпні.

– Постелю вам на долівці, – сказала жінка, – якщо ви тільки зможете заснути... А де мені покласти вашого синочка?

– Дозвольте мені покласти його в колиску до Тита, – попросила Богородиця.

До краю здивована жінка не спромоглася вимовити й слова, так і застигла серед кімнати, а Богородиця тут же примостила Ісуса поруч з хворим немовлям. Як тільки хлопчики опинилися поруч, Тит перестав плакати.

– Ось він і відмучився, – сказала згорьована мати.

– Ні, – заперечила Богородиця. – Навпаки, йому стало краще.

– І справді, – здивувалася жінка, доторкнувшись до лобика коханої дитини. – Уже й жару немає. О диво дивне!

– Лягаймо спати, – сказав, стомлений довгою дорогою, Йосип. – І все буде добре. Нам усім треба відпочити.

Невдовзі усі п'ятеро заснули твердим сном.

Коли вранці Марія і Йосип прокинулися, то побачили бородатого чоловіка, що приязно усміхався. Він повернувся додому серед ночі й уже знав про чудесне зцілення свого сина

– Я ваш боржник, – сказав він. – Навставляйте руки – і я озолочу вас за та-

кий чудесний порятунок мого Тита.

– Нічого нам не треба, – твердо сказала Богородиця. – Залишайтеся здорові й подумайте над спасінням ваших душ.

– Благословенні ви люди! – мовила вдячно щаслива мати.

Пройшло багато років.

Виріс Тит і пішов звивистою стежкою свого батька-розбійника. Так само нещадно грабував і кривдив людей, розорював їхні маєтки, а награбоване добро прогулював зі своїми друзями-шибайголовами.

Коли його упіймали, то засудили до ганебної страти через розп'яття.

Прибили його до хреста на Голгофі разом з іншим розбійником та Ісусом Христом.

І коли він терпів страшні муки, пізніше розкаяння прийшло до нього, бо враз відкрилося йому в душі, що поруч них розп'ятий Син Божий, який один раз уже врятував його від смерті. І сказав він:

– Господи, прости мені, грішному, і згадай мене у Царстві Своему.

– Істину кажу тобі, що сьогодні ж будеш зі мною на Небі, – одказав милосердний Ісус, що прийшов на землю спасати грішні душі.

Як Совеня придумувало імена

– Мамо, можна я буду допомагати тобі придумувати імена для птахів? – попросило якось маленьке Совеня.

– Ні-ні, в жодному разі! – замахала крилами Сова. – Це дуже відповідальна робота, а не якісь там дитячі пустощі!

І як не просило Совеня, як не доводило, що воно теж розумне і зможе впоратися з цим непростим завданням, мама не погоджувалася.

Засмутилося Совеня і втекло з дому. Недалеко відлетіло, сіло на гілку дуба і тільки витерло мокрі очі, як підлетів до нього якийсь сірий птах і каже:

– Я чув твою розмову з мамою і вірю, що все у тебе вийде. Мені набридло сидіти в черзі до твоєї матері, уже півдня пройшло, а вона все думає і думає... Спробуй ти дати мені ім'я.

– Добре, – погодилося Совеня. – Спробую.

Але як не збиралося з думками, як не напружувало мозочок, жодне цікаве слово не придумувалося. Тоді Совеня запитало птаха:

– Де ти живеш?

– У селі, поруч з людьми.

Знову задумалося Совеня і знову нічого не виходило.

– Чим ти харчуєшся? – запитало через якийсь час.

– Тим, що в смітті знайду.

– Отже, ти по смітті ходиш? – зраділо Совеня.

– Можна сказати, що й так, – підтвердила пташка, – по смітті...

– Тоді будеш Посмітюшкою! – вигукнуло радісно Совеня.

Цю розмову підслухала ще одна пташка й собі попросила ім'я. Знову довго роздумувало мале – і нічого не могло придумати. Пройшла година, за нею друга, але гарне ім'я вперто не придумувалося.

Тоді пташка сказала:

– Запитай мене, про що я мрію.

– І про що ж ти мрієш? – тут же простодушно поцікавилася Совеня.

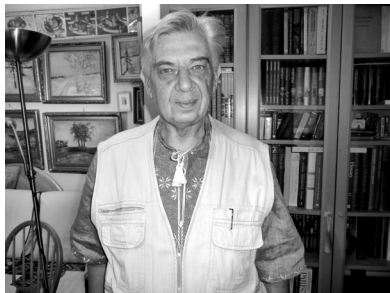
– Про зорі. Я найбільше мрію долетіти до зір, подивитися, чи справді вони такі ж блискучі зблизька, як здалеку. Я мрію походити по зорях, а якщо можливо, поклювати ці золоті зеренця.

– Гм, – задумалося Совеня, – по зорях... Ну, якщо так, то будеш Зорянкою.

– Оце то ім'я! – сплеснула крильми пташка. – Ніхто кращого імені в нашому лісі не має! Ти дуже розумне, Совенятко. І хоч ти ще зовсім маленьке, але розуму в тебе двоє клапи, а третій товк.

Так Совеня почало помагати матері, і черги перед її дуплом помітно зменшилися. Невдовзі в лісі не залишилося жодного птаха, який би не мав свого імені.

СВЯТИНІ

Олександр ТОЛПИГІН,
власний кореспондент газети «Наша Віра» у Нью-Йорку

Серце Київ – Дитинець

Міста, як і люди, мають свою душу – храми, кровеносні артерії – вулиці й площі, і нарешті серце, яке має битись в одному ритмі з усім живим організмом міста. На жаль, організм Києва ще хворий. Його занадто довго мордували, проводили невдалі операції, експерименти над його душею, замість того щоб лікувати.

Історія стародавнього Києва і його пам'яток тісно пов'язана з Старокиївською горою, де й починалося місто. «Повість временних літ» переказує подію про народження Києва так: «Биша три браться — єдиному ім'я Кий, а другому — Щек, а третьому Хорив, і сестра їх Либідь. Седяше Кий на горі, де ж нині увоз Боричів, а Щек сидяши на горі, де ж нині зоветься Щекавиця, а Хорив на третій горі, від нього же прозвася Хоревия. І створиша град во ім'я брата свого старішого і нарекоша ім'я йому Київ».

Важливу роль в заснуванні Києва відігравав Дніпро, який разом з численними притоками з'єднував місто з найвіддаленішими землями. Вигідне топографічне розміщення на межі Полісся й Лісостепу, а також київська височина вплинули на місце спорудження первинного «граду».

«Град Кия» був центром полянського князювання і розташований на межі ряду союзних племен, що обумовило його швидкий розвиток і перетворення в міжплеменний центр, навколо якого почалося поступове об'єднання східнослов'янських племен.

Сам князь Кий був видатною особистістю – він будував нові укріплені поселення не тільки на теренах середньої Наддніпряни, а й на Дунаї, де ним було засноване місто Києвець. Міцні політичні і торговельні контакти були налагоджені з Візантією. Кий, за свідченням Нестора-літописця, відвідав Константинополь, де йому були виявлені пошана і честь від імператора.

У такому бурхливому розвитку подій розвивався і град Кия. Але де він містився і які були його розміри, ми дізнались лише завдяки археологічним розкопкам, проведеним на Старокиївській горі, де були виявлені залишки земляного валу і рову, що оточували первинний град V–VI ст. н. е.

В результаті розкопок на території городища були знайдені також залишки житлових споруд, господарські ями, фрагменти кераміки, що відносяться до середини першого тисячоліття нашої ери.

Цікаві знахідки були також здобуті в результаті розкопок жител VII – VIII століть на Подніпров'ї і Побужчині.

Сучасні археологічні дослідження Старокиївської гори дають можливість уявно побачити розміри, структуру, характер забудови і укріплень найдавнішого Київського городища. Територія «граду» дорівнювала приблизно двом гектарам, а могутні фортифікаційні споруди, вміло пристосовані до рельєфу місцевості, утруднювали доступ до цілком добре захищеної фортеці.

Подальше зростання території первинного «граду» зафіксоване в літописному оповіданні 945 року, де згадується про великі боярські двори Гордятин, Никифоров, Воротиславль, Чудин та про кам'яний теремний палац.

Ще в середині XIX століття були виявлені залишки стін «кам'яного терема» – за 75 метрів на північний схід від Десятинної церкви. Наприкінці XIX століття київський археолог Вікентій Хвойка знову помітив залишки стародавніх фундаментів, а в 1907 – 1908 роках провів їх обстеження, в результаті яких виявив зовнішню стіну споруди довжиною 21 метр. До цієї стіни підходили ще три стіни, що йшли впоперек і поділяли внутрішній простір будівлі.

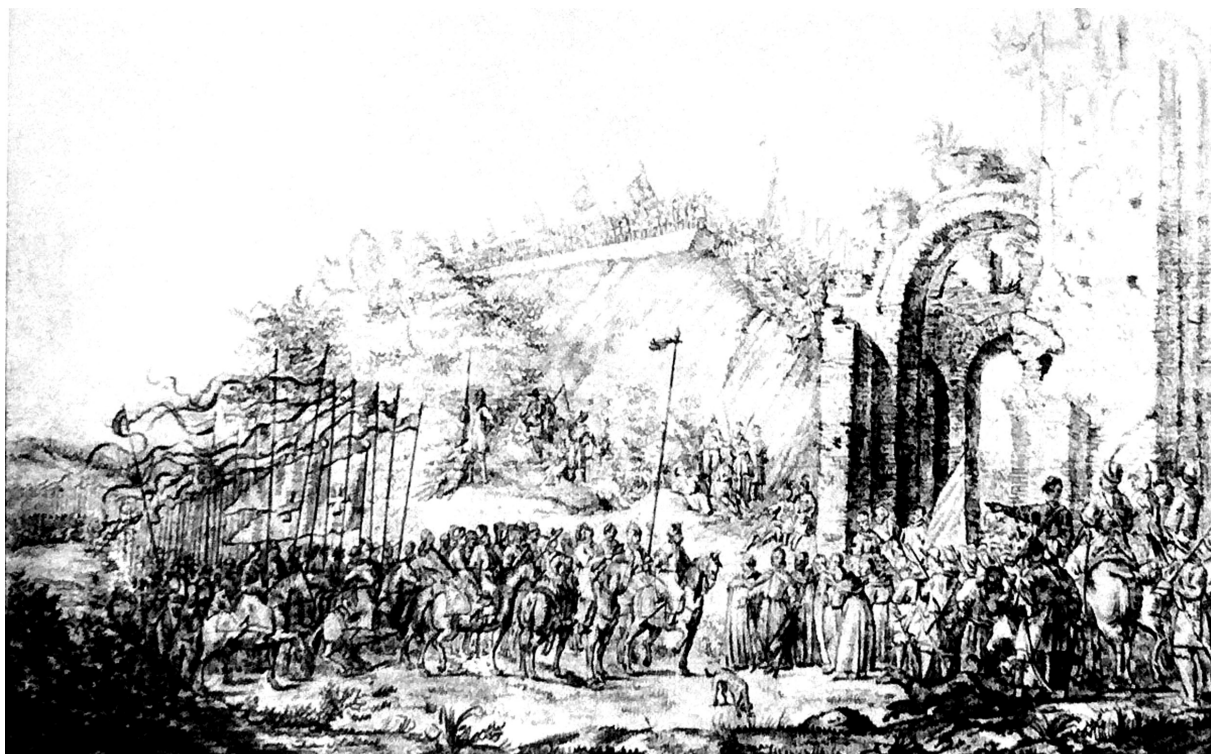
У приміщенні були знайдені архітектурні деталі споруди, виготовлені з мармуру і червоного шиферу, а також шматки смальти і цем'янки з фрагментами фрескового розпису. На думку багатьох археологів, ці залишки можна ототожнити з кам'яним теремом княгині Ольги, що розмістився поза «градом».

Залишки ще однієї кам'яної споруди були віднайдені в 1970–1972 роках на захід від Деся-

тинної церкви. Цікаво, що стіни цієї споруди завтовшки в півтора метра були складені з велетенських валунів, тонкої плінфи і керамічної черепиці на глиняному розчині. Характер кладки стін свідчить про те, що відкрита споруда була попередницею

цьому місці не виявлено жодних слідів будівель, що датуються раніше кінця X століття. Таким чином, можливо, як уважає Стефанія Кілієвич, тут була міська площа, забудова якої почалася тільки наприкінці десятого століття в зв'язку з роз-

Дитинець стають так звані Софійські ворота. Залишки цих воріт були обстежені в 1913 році, під час плянування Володимирської вулиці. Відкрита їх частина являла собою фундаменти двох стін довжиною 10 метрів і шириною 2,3 метра. Вони були

Золоті ворота. Гравюра А. Вестерфельда, XIX ст.

за часом побудови Десятинної церкви.

Згідно з пляном розкопок В. Хвойки, в межах стародавнього городища в семи місцях його вказано на залишки кам'яних фундаментів чи завалів давнього будівельного сміття, що складалося з каміння і плінфи. Цілковито можливо, що ці споруди були відремонтовані і відбудовані та існували в XI – XIII століттях.

Усі відкриті залишки фундаментів кам'яних споруд розташовані немов би півколом відносно до рову і валу. Археологічними розкопками в

ширеннях території міста при князі Володимирі.

Відкриття фундаментів кам'яного палацу на території княжого двору в «граді», залишки інших кам'яних споруд, міська площа – все це говорить про те, що в IX – X століттях «град» перетворився на Дитинець – резиденцію київських князів.

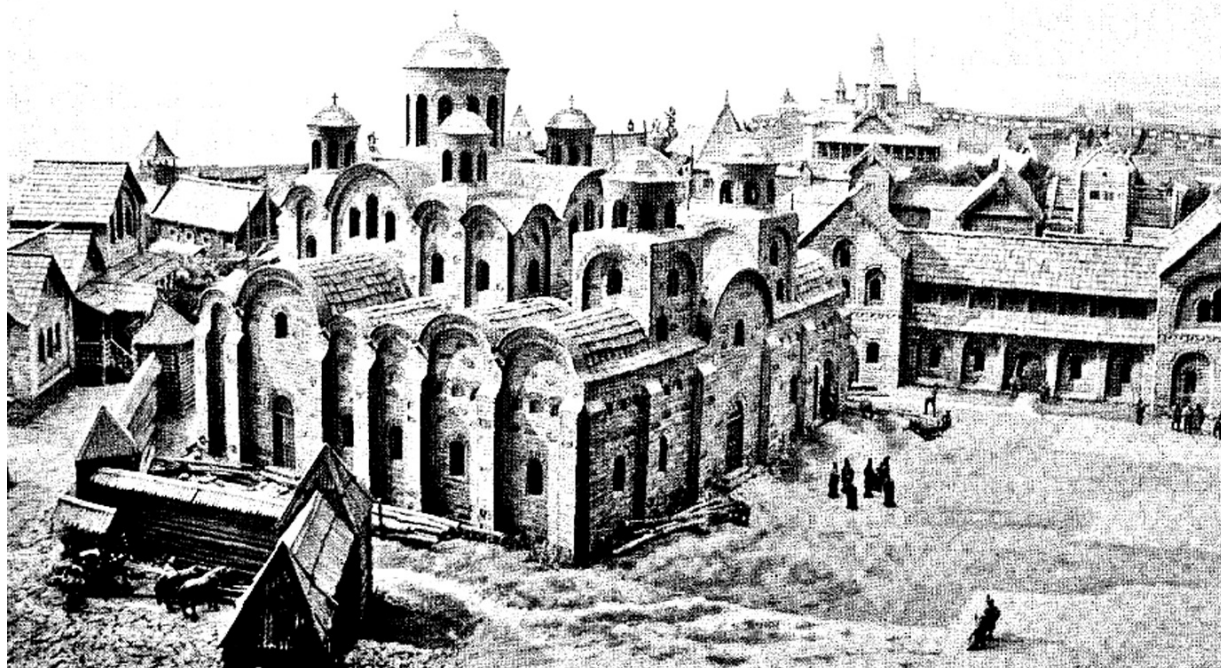
Наприкінці X ст. Київ став столицею велетенської держави. Тому в часи князювання Володимира Святославича були розгорнені величезні будівельні роботи. Побудовані храми, палаци, нові могутні оборонні споруди. Головним в'їздом в новий

складені з бутового каменю на глиняному розчині, поверх каміння йшла кладка з плінфи. Перед Софійськими воротами проходив фортечний рів, через який був перекинутий міст, що двічі згадується в літописі.

Вся територія Дитинця була оточена валом. Фрагмент його в південно-східній частині Дитинця біля краю урвища, що майже прямою стіною різко понижується в бік Подолу, досліджував І. Самойловський. Цей вал підходив до яру, що відділяв територію Дитинця від території Михайлівського монастиря.

Таким чином Київський Дитинець кінця X – початку XI століть вже займав площу близько 10 гектарів.

У 989 році князь Володимир почав будівництво першого (відомого нам) кам'яного храму в Києві – Десятинної церкви. Церква була присвячена Богородиці, а другу назву – Десятинна отримала від того, що на утримання храму князь Володимир дав десятину частину прибутків зі своїх земель. 996 року будівництво церкви було завершено. На честь цієї події князь влаштував велике свято. Через 43 роки відбулося друге освячення церкви, ймовірно, пов'язане з її перебудовою.

Фрагмент Дитинця Києва IX – першої половини XIII століть. Реконструкція

Закінчення в наступному числі.

МАЙДАН

Шляхи свободи

Марія ГОНЧАРЕНКО, Київ

ВІД РУЙНАЦІЇ ДО ЖИТТЯ

Принагідні роздуми з фронтової виставки

У Києві в муніципальній Галереї мистецтв Деснянського району відбулася із 7 по 21 листопада 2017 р. унікальна фронтова виставка з промовистою назвою «Від руйнації до життя». На ній представили роботи три автори: отець Микола Мединський – художник і військовий капелян з позивним «Залізняк», Іванна-Калина Мотик – військова журналістка, Сергій Лисенко – кінорежисер і сценарист. Всі три складові у своїй взаємодії створили потужне силове поле виставки, фіксуєчи в мистецькій формі буденне життя наших захисників у цій дивній неоголошеній війні на сході України, яку вже звично називають «локальною», «гібридною»... біль і втрати у цій війні невидимі...

Капелян Залізняк – високий, сильної статури чоловік; побачила в ньому генетичне продовження розгалуженої гілки військових священиків Запорозької Січі, коли вони мали під рукою шаблю і будь-якої миті могли стати на захист своїх прихожан, битися пліч-о-пліч з козаками, потім – Чорноморського козацького війська, коли капелян обирав-призначав Кіш, згодом – у Січовому Стрілецьтві, в УПА... А ще він – художник... в постійній праці духовної допомоги воїнам душа і самого священика потребує відновлення, фіксації пережитого, зваженого роздуму... так виникли інсталяції з військових артефактів – гільз, уламків, патронів, дощок ящиків, де лежали снаряди... А ще, думаю, він повинен співати глибоким баритоном, гарно співати, як співає, власне, кожен українець – так їм дано від Бога... Недарма ж маємо, як кажуть фахівці, найбільшу в світі кількість народних пісень... недарма московці свого часу їздили по наших селах і містечках, відбираючи з церковних хорів співаків у столичні хори... Отець Микола Мединський нещодавно з фронту – зробити виставку, провести на ній майстер-класи для дітей, і знову на фронт – лікувати, зілювати душі, допомагати воїнам тої короткої миті, до якої вони йшли протягом тривалого чи зовсім короткого життя, нести в собі біль і трагедії цієї війни, знаходити для цього потрібні слова всім вірним різних конфесій, об'єднуючи їх в сильне непереможне українське військо... І мати чітке усвідомлення

своєї місії – недарма ж на Радіо Свобода він сказав: «Я бачу нинішню війну як імовірно завершення майже тисячолітньої війни за свободу, за державність України»...

Іванна-Калина Мотик – вольова жінка, з очима небесної сині, що вразили мене, бо то були стражденні очі... тоді подумалося, що у янголів наших саме

такі очі... зболені... а чи могла б інакше вона написати такі стислі тексти, що беруть за душу, до кожної із своїх фронтових світлин – вихоплених миттєвостей, які укладено в серію «Обличчя війни»... Кожна її світлина супроводжена таким текстом... Ось уривок з тексту до світлини «За годину до обстрілу» – «Подивіться на обличчя бійців. Через годину їх позицію накрив потужний

вогнь. Було багато пораних і один загинув. Подивіться: ви бачите страх на обличчях? Страху в них немає, бо вони воюють за своє».

Ще один уривок: «РЕСПУБЛІКА МІСТ... Одного разу в Пісках хлопці попросили капеляна (о. Миколу Мединського – М. Г.) відслужити за загиблим ворогом. Прямо перед нашими позиціями загинув сепаратист, його похо-

вали без обряду і то турбувало наших бійців: Він не дає нам спокійно спати». І капелян погодився. Троє бійців на чолі з Палієм визвались повзти з капеляном на нейтральну смугу та опечатати могилу. То було небезпечно, йшли сильні обстріли. Капелян відслужив похорон в бліндажі, а далі мусив запечатати могилу. І він повз із бійцями, і все зробив як треба. Зовсім поруч був ворожий блок-пост»...

Ці такі на позір прості слова у всіх текстах – «РОСА. Це фото, якого могло не бути. Ми йшли до бійців на передові позиції під Луганськом. Йшли протоптаною лісовою стежиною. Першим йшов капелян. Раптом він різко зупинився. Він побачив краплі роси на тоненькій жилці поперек стежки, побачив, коли вже торкнувся рукою. То була розтяжка, поставлена ворожою ДРГ... Від смерти нас врятувала роса. Коли дістались «нульових» позицій, капелян відслужив молебень з бійцями, разом прочитали «Вервицю Перемоги». Під час молитви в кадр потрапив боець зі Львова. Він на війні з 2014 року, обличчя, як і все тіло, пошматоване після поранення. Йому важко стояти – на нозі залізни шини. Він пошепки вимовляє разом із нами «Ісусе, благослови нас перемогою».

А цей текст наведу повністю:

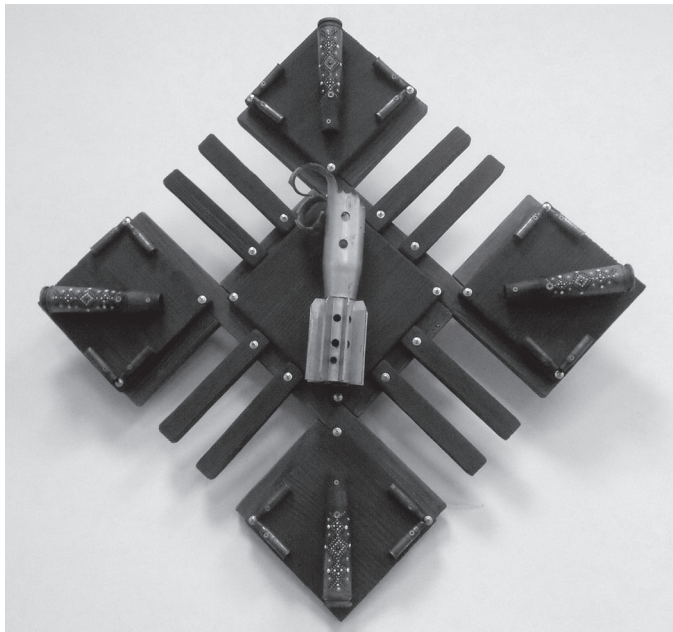
«МІСІЯ. 24 бригада. Капелян освячує техніку. Дехто питає: яка місія капеляна на війні? Його місія перш за все бути духівником кожного солдата. На що солдат сподівається? Він сподівається, що танк його не підведе. Щоб танк його не підвів, капелян його освячує. Капелян освячує зброю на захист рідної землі. Це його місія. Коли йде в країні війна, кожна людина може зробити щось для Перемоги: помолитися за хлопців на передовій, передати 100 гривень, сплести сітку... То священний обов'язок перед Богом і Україною.

Тому я фотографую, капелян освячує, Сергій Лисенко фільтрує на відео – це наша історія. Бо хіба є країна без історії? Немає. Держава встоїть без історії? Не вистоїть. Це як мати і дитина. Так само і людина без рідної країни. Троє людей роблять те, що вміють» – короткі речення, звичайні, не патосні слова, а за ними суворая правда і відповідальність.

Сергій Лисенко – легка спортивна хода, активна соці-

Автори виставки: о. Микола Мединський, Іванна Калина-Мотик, Сергій Лисенко

яльна позиція – фронтовий документаліст, автор короткометражних та документальних стрічок, зокрема, серії документального кіно про права людини; на замовлення Міжнародного фестивалю фільмів Dokudays UA знімає документальний цикл «Майдан - Енциклопедія громадянських ініціатив», його фільм «Евромайдан SOS» мав прем'єру в Німеччині на запрошення Інституту Слов'янської філології Мюнхенського університету ім. Людвіга-Максиміліана. Режисер незалежного агентства «Волонтер-Інфо». Демонстровані на виставці кадри зі ще не завершеного документального фільму «Наш капелян», зняті протягом 2014-2017 років на фронті, були невід'ємні від всієї експозиції – сувора документалістика... Сподіваюсь, невдовзі побачимо цей фільм.

Три складові виставки, три постаті – справжні, не галасливі, рішучі люди. Три важливі акценти в просторі виставки: державний і два військових прапори та дві унікальні ікони, обидві мають непросту історію свого перебування на фронті.

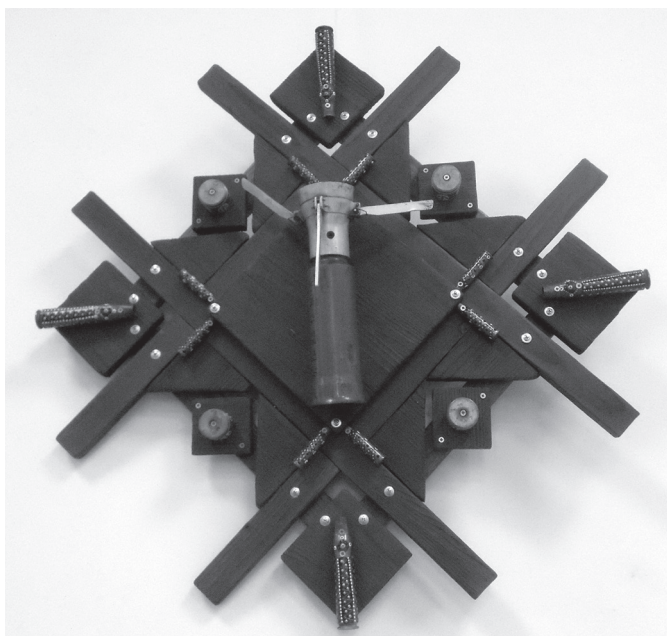
Пробиту осколками ікону «Я рани ваші взяв на себе» знайшли в районі Мар'янки два бійці з позивними «Бен» і «Толстий», коли розчищали від розвалин місце під вогневу точку, і передали її капеляну Залізнику. Отець Микола Мединський, розглядаючи її після фронтової літургії, помітив дивний збіг – осколкові пошкодження на іконі збігалися топографічно з ранами Христа на Голгофі... «І я зрозумів, – каже о. Микола, – Господь дарує її нам, щоб підтримати наш народ на

його Українській голгофі...».

Друга ікона, представлена на виставці, була знайдена нащадками українських політв'язнів в келії одного з Соловецьких монастирів прибитою до підлоги в тюремній камері. На початку 1990-х років ікона повернулася в Україну на Львівщину. 2015 року була передана сином колишніх політв'язнів Андрієм Мацюраком капеляну о. Миколі Мединському для духовної опіки воїнів на фронті. Вже там вона набула назву «Богородиця Єднання» через незвичну композицію – Богородиця тримає не маленького Сина, а сувій із словами молитви: «Царю Небесний, прийми всяку людину»... Ікону свідомо не реставрували, лише на вже приробленому кивоті сяє напис: «Мати Божа, рятуй Україну».

У Вервиці Перемоги, фронтовій ініціативі, що є і молитвою, і духовно-патріотичним проектом єднання всього Українського народу, о. Микола Мединський (капелян Залізник) написав: «Мати Божа, наша Небесна Заступнице, перед чесною іконою Твою «Богородиця Єднання» молимо Тебе, спонукуй кожне вірне Українське серце на Шлях Єднання, сплети наші помисли та дії у Вервицю Перемоги, та допоможи збудувати таку вимріяну, вимолювану, по тюрмах та засланнях вистраждалу «Рідну Українську Хату», під Твоїм Святим Покровом. Амінь!».

Ось така нелегка для сприйняття фронтова виставка... Слава Україні! Героям Слава!

Галина КОСТЮК,
кандидат філологічних наук, Торонто, Канада

НАД ПОЛЕМ БОЮ НАДІЯ ВИТАЄ

Цього року у жовтні матуранти Академії Української Спадщини імені Юрія Липи відвідали виставку – першу в Торонто – фотографій із фронту і прифронтової зони на Донбасі. Жодні, найдокладніші новини з поля бою не можуть дорівнятися до емоційного впливу і драматичної напруги образів, вихоплених із вогненної печі війни, з полів, засмічених металевими уламками, зі зруйнованих будівель та осель, біля котрих снують зрозпачені люди.

Автори світлин – професійні фотографи й аматори – донесли до нас війну такою, як вона є, без прикрас, не приховуючи і не замовчуючи її реалій. Олесь Кромпляс, Юлія Кочетова, Олександр Чекменьов, Анатолій Степанов, Максим Дондюк, Сергій Моргунов, Валерій Пузік, Йосип Сивенький, Олексій Фурман, Сергій Лойко, Анастасія Власова, Владислав Содель, Олександр Ратушняк, Іван Богдан, Олександр Васюкович, Петро Задорожний, Сергій Харченко, Маркіян Лисейко, Брендан Гоффман, Макс Левін, Ілля Миргородченко та чимало інших хоробрих людей запозналися фотографувати воїнів і добровольців, як влучно висловився Й. Сивенький, «у моменти болю та вразливості, щоб ми краще розуміли неймовірну жертву, на яку вони йдуть заради України».

М. Лисейко зупинив мить відпочинку солдата у невеликому заглибленні, якраз на його зріст. Воїн спить зі зброєю в руках. На світліні В. Мусієнка поранені бійці беруть шлюб, не підводячись із лікарняних ліжок. Життя перемагає, кажуть нам

автори цих вражаючих образів, але великою ціною. «Я ненавиджу війну кожної секунди, прокидаючись уранці та засинаючи ввечері», – зізнається Віталій Лазебник, однак його роботи, сповнені любові до людей, котрих він фотографує, любові до землі, котру розривають вибухи, до країни, за котру щодня змагаються найкращі її громадяни. Ця безбережна любов не тільки долає ненависть, а й допомагає у найскрутніші хвилини як авторам та героям світлин, так і їхнім глядачам.

У «Попасній» В. Лазебника самотній снайпер простує у рожево-сірій туман, щоб через кілька кроків зникнути у ньому. Контраст між красою імпресіоністичного образу та усвідомленням смертельної небезпеки, у якій перебуває його герой, привертає, приковує погляд і тримає увагу, як це вдається лише дуже талановитим (образам, акторам, промовцям).

Для наших студентів, котрі знають про війну з новин та скупих розповідей воїнів – гостей нашої школи, ця виставка явила інший вимір трагедії, що розгортається на сході України. Документальні свідчення про життя і боротьбу українців справляють емоційне враження надзвичайної сили і краще за слова промовляють до наших сердець, знайомлять із випробуваннями, котрі випали на долю мешканців воєнної зони та їхніх захисників.

Перед глядачами – портрети і пейзажі, жанрові сцени і силуети (бійців, танків, зброї) – зібрані разом, являють грізну і трагічну, емоційну і психологічно глибоку реальність, перед якою безсилим є слова. Ці надзвичайні візуальні образи

були створені ціною великої самопожертви, ризику, втрат. Як сказав Максим Дондюк: «Чим ближча війна, тим менше фотографій вдається зробити». І тим більше гине людей, котрі прагнуть донести до решти світу непохитність захисників української незалежності.

Вражають психологізмом і щемкою ліричності портрети Олександра Чекменьова – майстра чорно-білої фотографії. Він має у творчому доробку драматичні світлини людей, котрі опинилися на маргінесі – психічно хворих, бездомних, самотніх; помічає парадокси у буденних ситуаціях; використовує іронію та гумор як естетичні засоби. На цю виставку він подав образи у кольорі, щоб донести до глядачів кожну деталь. На одній зі світлин воїн притискає до грудей перелякане цуценя – у ситуації, коли смерть шохвини чатує повсюди, допомогти беззахисній тварині є виявом незвичайної душевної щедрості і доброти. О. Чекменьов зосередив увагу й на образах молодих жінок, котрі взяли зброю до рук. Серед них – фотографі-початківці, волонтери, воїни – всі об'єднані однією надією – на мир в Україні.

Виставка супроводжувалася чудовим виданням фотографій і текстів «Raw». Прикро тільки, що ця прекрасна книга названа чужою мовою (навіть якщо однією з коннотацій є формат, у якому зберігаються фото в комп'ютері), в українській мові знайшлися б слова, котрі б належно передали зміст книги і набагато доречніше звучали б у контексті змагань українців за свою державу.

Галина Костюк із студентами Академії Української Спадщини імені Юрія Липи на виставці в Торонто

Пам'ять про Голодомор 1932–1933 років

Микола САВЧЕНКО,

1919 р. н.,

с. Васильківка Дніпро-петровської області

«Батька мого перша голодовка забрала, що в 1921 році була. Аж роблять другу: пограбували зерно, корову, реманент. Подихайте...»

Грудень і січень ми живемо, а потім

у хаті нічого не стало з їжі, навіть миші виходили. Мати опухла і вже не ходила, але активісти, як найлютіші душогубці, знову податками допікали. А що даси, коли помираємо... Нема чого давати – нас геть із хати. І пішли ми з братом Федосом у дідусеву й бабусину хату-пустку – вони з голоду померли перед Різдвом. Хвору маму перевезли возиком, поклали на піч. І стала мама проситися, щоб її зняли з печі. «На долівці, під сволоком покладіть мене, дітки...». І виконали її волю. Вона застогнала тяжко і зробилася бездиханною...».

Каплиця в с. Рубанівське на Січеславщині над могилою мучениці ХХ ст. Марії Денисівни Єгорчатової в пам'ять про розстріляних, закатованих і голодом заморених

Михайло САВЧЕНКО,

1907 р. н.,

с. Васильківка Дніпро-петровської області

«І були в нашому селі два конюхи-нерозливовода – Закрепа й Нечмиря. В стайні й ночували, а їм за роботу дулю. Забрали й те, що на городах росло.

І померли Іван Закрепа й дві його дочки. І почув я, що і Нечмирю мітять розкуркулювати. А були в нього корова та хата. Кажу я йому: «Андрію, тебе будуть потрошити...».

Схарапудився Андрій. За одну ніч сховав жінку та дітей до родичів у інше село, а сам утік на Донбас».

Поліна ПИСЬМЕННА,

1916 р. н.,

с. Васильківка Дніпро-петровської області

«Мешкала родина Письменних на Чубиному хуторі за двадцять кілометрів од Васильківки – дід Явло, син Андрій, його дружина Одарка і діти – Дунька, Петро, Марія, Надія. І Чубиний хутір розграбували комнезамівці. І змертвів хутір, як могила.

Діда Явла побили, коли грабували, і він ходити не міг, тож в хаті недоваленій лишився. Одарка з дітьми пішла до села: може, хто впустить... А син Андрій

у засніжених копицях рився, зерно шукаючи, та граків ловив.

За тиждень старий Явло помер, тож Андрій пішов до Васильківки. Прийшла весна. Схотів він стати до роботи у колгоспній коморі. Сів якось на підташки віддихатися, а встати не зміг, упавши в калюжу... Одарка з п'ятикласником Петриком відвезли його на кладовище. Скоро померли і дві менші дівчинки – Маня і Надійка. А Петрик ходив на хутір Вовчанський просити милостиню...

Отуди нижче селом мешкали Кущевські. Старий Андрон з дружиною Параскою та глухонімим сином Василем. Біднота. Що вже й старі, а Василь – каліка.

І здали вони в колгосп землю й реманент, лишившись з руками голими й порожніми засіками. І не стало до Різдва старих – голодовка в могилу звела. А Василеві, каліці глухонімому, податок наклали. Голова сільради Явір вирішив каліку вигнати з хати. Пішли виганяти, а воно – Боже ти мій! – двері відчинено, снігу в снін намело, все позамерзло, а Василь лежить мертвий посеред хати на долівці...».

Збірка, присвячена пам'яті жертв голодоморів і репресій. Видавництво «Навіки», с. Рубанівське, 2011 рік.

Леся СТЕПОВИЧКА

Реквієм за Джеймсом Мейсом

«Ваші мертві обрали мене».

Джеймс Мейс

I
За океаном далеким і синім,
В ситій, щасливій, квітучій країні,
В далечині від комун і Торгсинів
Мала Вкраїна вірного сина.
Хоч інша мати його породила
На біль планетарний, на міць стожила.

Рече та ще й стогне Дніпро наш широкий,
а червоношкірий із плем'я черокі
своє розриває навпіл серце:
«пів – Україні, а пів – Америці».

«Що ти забув тут, присланий янкі? –
казались в парламенті комуняки. –
Геть! Не вигадуй страшних історій
Про геноциди й голодомори».

Їм марились долари ваші і мерси,
Ви їм прощали, докторе Мейсе.
Стукало серце, ритмами терте,
Про спориші і млинці із дерті:
«Світ мусить знати про тридцять третій!»

Мандри по селах з Іваном Драчем,
Цвинтар забутий, порослий плющем,
Люд переляканий, битий дощем,
«дорогою сліз» брів, як ваш, навання.
Вас били навідліг олжа і брехня.
Ви били на сполох шпальтами «Дня».

*Усмішка ніжна, дитяча довіра,
В нетрях Троєщини «штаб-квартира»:
Хліба шматок, вина білого склянка,
Очі Наталі, запалені ранки.
Юні спудеї із Могилянки,
Лекції, книги, і сні на світанку:*

*«Лють горлопанів – то все дурниці.
Факти кричать, скільки ж їх, скільки
про жертв і катів, про кістки українські.
Тільки би встигнути з правдою, тільки бі!»*

II
На Байкову гору, на Байкову гору
злетяться нащадки задушених мором,
заморені голодом, душі невинні
до зернятка зерно – «куркулі» України.

Як вам у Божому Царстві живеться,
останній романтику, докторе Мейсе,
заступнику наш? – серед муртів і роз
де ходить алеями індіанський Христос?

Прости нам, замучений Джеймсе-брате,
собі заслужив ти з чорнозема хату.

Тут ластівка кожна до тебе озветься,
тут кожна хмаринка сльозою проллється,
тут айстрочка кожна тобі усміхнеться –
Вічная пам'ять доктору Мейсу!

Прочитано 18 листопада 2006 року на Байковому цвинтарі в Києві у день освячення надгробного пам'ятника Д. Мейсу

80-і роковини трагедії у Сандармоху

Василь ОВСІЄНКО,
дисидент, в'язень сумління совєцьких лагерів,
учасник паломництва у Сандармох і на Соловки 1999 – 2005 рр.

ПОМ'ЯНИМО ЖЕРТВ СОЛОВЕЦЬКОГО ЕТАПУ

27 жовтня 2017 року біля пам'ятника Лесеві Курбасу в Києві, що на перетині вулиць Прорізна і Пушкінська, громадськість Київська справила ПАНАХИДУ за жертвами Соловецького етапу, розстріляного 80 років тому, 27 жовтня, 1, 2, 3 і 4 листопада 1937 року в урочищі Сандармох на півдні Карелії.

Нині минуло 80 років від часу цієї великої національної трагедії.

...Нагадуємо суспільству, що 5 серпня 1937 року, за наказом НКВД СРСР № 00447, вступила в дію постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року П 51/94 «Про антирадянські елементи». Розпочалася наймасовіша за всю совєцьку епоху «чистка» суспільства від «елементів», які не годилися для будівництва комунізму. Її теоретично обґрунтував новий нарком НКВД Ніколай Ежов і зредагував сам Сталін.

ЦК ВКП(б) запропонував подати в ЦК списки позасудових органів – «трійок», а також кількість осіб, що підлягають розстрілу та висланню.

У кожну республіку, область, район спускалися ліміти на репресування за I і II категоріями (I – розстріл, II – ув'язнення, співвідношення 3 до 1). «Знизу» полетіли звіти про перевиконання лімітів, розгорнулося соціалістичне змагання за їх перевиконання, прохання й вимоги збільшити їх, особливо за I категорією, висувалися «зустрічні плани». Так, нарком внутрішніх справ УРСР Ізраїль Леплевський тричі звертався до Москви за таким збільшенням. Призначений після його розстрілу в січні 1938 року в. о. наркома Александр Успенський – двічі. І Москва їх задовольняла.

Дія «трійок» поширювалася на всі категорії населення. Під репресії потрапили «куркулі», «кримінальники», «контрреволюціонери» різних відтінків, «повстанці», «церковники», «шпигуни», «троцькісти», «диверсанти», «шкідники», «буржуазні націоналісти» – тобто й українська інтелігенція, яка, за визначенням Сталіна, «не заслуговувала довіри».

Безперечно, репресії зачепили всі народи, що мали нещастя залишитися в російській «імперії» під новою назвою СРСР. Та все ж чи не найбільше постраждав український народ, бо він, з його глибокою релігійністю, волелюбністю, потягом до самостійного господарювання, увесь не годився для будівництва комунізму і його слід було замінити привезеним з Росії та нововиведеним «совєтським народом»... Україна мала бути стерта з лиця Землі і поглинута «руським миром».

«Трійки» поєднували в собі слідство, обвинувачення, суд і виконавця вироків. На все слідство відводилося 10 діб. Участь захисника, прокурора, а часом і самого звинуваченого, оскарження вироків та клопотання про помилування не передбачалися, а вирок виконувався негайно після його винесення. Цілком у дусі настанови творця совєцької держави В. І. Леніна, який учив: «Будьте зразково нещадними... Розстрілювати, нікого не питаючи і не допускаючи ідіотської тяганини» (*В. І. Ленін, Полное собрание сочинений, Москва, Политиздат, 1981 г., т. 50, с. 165*). І відповідно до настанови «любимця партії и народа» С. М. Кірова, який учив: «Карати по-справжньому, щоб на тому світі був помітний приріст населення, завдяки діяльності нашого ГПУ» (*Промова з нагоди 15-річчя ГПУ; цит. за кн.: Сергій Шевченко. Архіпелаг особливого призначення. – К.: Фенікс, 2006. – С. 21.*).

На виконання згаданої Постанови «чистка» відбулася і в концтаборах та тюрмах. Так, начальник Соловецької тюрми особливого призначення (СТОН) Іван Апетер одержав наказ скласти список на розстріл **1825 в'язнів**. Одна група, 507 в'язнів, була розстріляна під Ленінградом 8 грудня 1937 року, 200 (насправді 198) – на Соловках 14 лютого 1938 року.

Доля так званого «Соловецького етапу» (1111 осіб) стала відомою щойно в 1997 році: капітан Матвєєв з помічниками розстріляв його **27 жовтня, 1, 2, 3 і 4 листопада** в урочищі Сандармох на півдні Карелії. Серед **290 українців** – творець театру «Березіль» Лесь Курбас, поет-неокласик Микола Зеров, драматург Микола Куліш, колишній міністр освіти УНР Антон Крушельницький та його сини Остап і Богдан, історики академік Матвій Яворський, професор Володимир Чехівський, професор Сергій Грушевський, географ академік Степан Рудницький, письменники Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Козоріс, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий, науковці Микола Павлушков, Василь Волков, Петро Бовсунівський, Микола

Трохименко, творець Гідрометеослужби СРСР голландець родом професор Олексій Вангенгейм, міністр фінансів УРСР Михайло Полоз...

Цей Сандармох знайшли за документами та виявили на місцевості першого липня 1997 року Карельський та Санкт-Петербурзький «Меморіали» (Юрій Дмитрієв, Веніамін Іофе). Тут **приблизно 150 ям, де покійся близько 9 тисяч розстріляних**. Це в 30-х роках було «обычное место расстрелов» на півдні Карелії... А скільки таких місць ми не знаємо...

2004 року стараннями українців усього світу, насамперед Товариства української культури Карелії «Калина» (голова Лариса Скрипникова), там побудовано величний пам'ятник – гранітний Козацький хрест «Убієнним синам України» (автори Микола Малишко та Назар Білик).

...**1937 рік** – це гігантський масштаб репресій, що охопили всі регіони й усі без винятку верстви суспільства, від найвищого керівництва країни до далеких від політики селян і робітників. Це колосальні фальсифікації звинувачень. Це безпрецедентна плановість терористичних «спецоперацій»: «чистки» не міг уникнути ніхто. За 15 місяців кампанії за політичними звинуваченнями в СРСР було заарештовано **більше 1,7 млн. (одного мільйона семи-сот тисяч!) осіб**. А разом із жертвами депортацій і засудженими так званими «соціально шкідливими елементами» кількість репресованих перевищує **два мільйони** (*Тези Міжнародного товариства «Меморіал», 2007*). Усього під час Великого Терору до розстрілу з політичних мотивів були приречені **681.692 (шістсот вісімдесят одна тисяча шістсот дев'яносто дві!) особи**. (*Борис Соколов. Наркомы страха. Ягода. Ежов. Берия. Абакумов. – М.:*

АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2001. – С. 130).

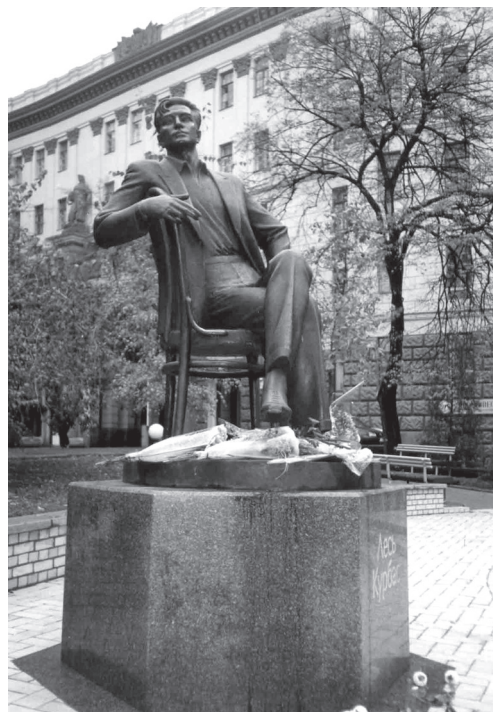
«Чистка» тривала понад 15 місяців і була офіційно припинена за постановою Політбюро ЦК ВКП(б) 15 листопада 1938 року, хоча репресії тривали й далі.

Результат «чистки» – утрата цінності людського життя і свободи, руйнування громадянського суспільства – громадських і політичних організацій, громад, церков, навіть сім'ї. Кожна людина залишалася сам-на-сам з молохом терористичної держави...

Кількість жертв репресій, депортацій і голоду в Україні за часи совєцької влади не піддається підрахунку. Це приблизно третина українського народу. Американський дослідник української трагедії Джеймс Мейс писав, що нинішня Україна – це соціологічно випалена земля. Нинішній період історії України він визначав як «постгеноцидний». На його думку, процесу інтелектуального і морального занепаду українського суспільства та подальшого російщення не змогло зупинити навіть проголошення Незалежності. Аж тепер Україна прокидається – коли спадкоємниця СРСР, Росія, чинить відверту агресію проти української держави, прагнучи стерти її з лиця землі, а нас, українців, втягнути в примарний «руський мир» і переписати на «руських».

Усі наші сучасні біди – це наслідок сатанинської селекції, під час якої була фізично знищена найкраща частина українського народу.

Починаючи з 2007 року річниця початку Великого Терору (5 серпня) і день пам'яті Соловецького етапу (27 жовтня) відзначалися в Україні на державному рівні, відповідно до Указу Президента України В. Ющенка від 21.05.2007 р. № 431/2007 «Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років». Цей Указ, зокрема, поклав на Український Інститут Національної Пам'яті обов'язок щороку споряджати на початку серпня експедицію в урочище Сандармох та на Соловецькі острови. 2011 року новий директор Інституту комуніст Солдатенко радо умив руки від цієї справи, бо Президент В. Янукович перепрофілював Інститут з центрального органу виконавчої влади на звичайний науково-дослідний інститут (після Революції Гідності первісний статус Інституту відновлено, директором призначено Володимира В'ятровича). 2012 і 2013 років експедиція під керівництвом Григорія Куценка споряджалася коштом добродіїв (спонсорів). Надалі ми не зважувалися їхати в країну, яка веде неоголошену війну проти України. Та сподіваємося, що настане час, коли ми зможемо вільно їздити у Сандармох і на Соловки – в незалежну від Москви Карелію.

Пам'ятник Лесю Курбасу в Києві

Лицарі духу

Про Опанаса Заливаха можна говорити й писати знову й знову, і все одно буде мало, щоб осягнути магію невичерпного світла його щиро відкритої душі і таємницю невловно мінливої вільної у невільному світі особистості.

У Києві в Музеї шістдесятництва відбулася презентація книги «Дзвонар».

Пропонуємо увазі читачів уривки з книги спогадів про видатного митця і людину, в якій зоріла духовна височінь України.

Микола ГОРБАЛЬ

І ось 2017, за підтримки колишнього дисидента Івана Русина з друку виходить книжка спогадів і роздумів про Опанаса Заливаха «Дзвонар».

Напевно, не випадково зміст розміщено на початку книги, а не в кінці, щоб читач одразу ж міг побачити, які знакові постаті нашого часу зробили свої відгуки про цього митця і патріота.

Ця книга має зацікавити насамперед нашу молоддь, котрій належить майбутнє України. Опанас Заливаха – взірць громадянської гідності. Хлопчик, що з малолітнього віку опинився на чужині, знайшов у собі мужність уже у зрілому віці повернутися на Батьківщину, вивчити забуту мову і стати будителем деморалізованого люду.

Сьогодні, коли десятки тисяч нашої молоді пороз'їжджалися по Італіях, Польщах, Іспаніях, Португаліях, дзвонар власним життєвим прикладом б'є на сполох: «Хлопці, дівчата! Повертайтеся в Україну, ви потрібні своїй Вітчизні!»

З передмови

Роман КОРОГОДСЬКИЙ

ДЗВОНАР:
ОПАНАС ЗАЛИВАХА
БОГОРОДИЦЯ
УКРАЇНА

Третьою фундаментальною точкою опертя у творчості й самому подвижницькому житті Опанаса Заливахи є релігійна свідомість, що наскрізно опромінює всі його відчуття, думки, діла.

Чи то портрети своїх друзів Івана Світличного, Василя Стуса, Євгена Сверстюка, чи то морок ув'язнення, чи євангельські сюжети, що їх так щедро художник зображує, ніколи не повторюючись, – на всьому печать святості й наївної таїни. Портрети, майже без зовнішньої подібності, випромінюють внутрішній вогонь і непохитну твердість духу, тобто євангелізація віднаходить несподіваний канал тлумачення вічної теми.

ДЗВОНАР

Збірка статей і спогадів про Опанаса Заливаха.

Упор. В. В. Овсієнко, Харків, вид-во «Права людини», 2017

Минуло 10 років як художник Опанас Заливаха пішов у ліпший світ. Але інтерес до його творчості та його подвижницького життя не згасає. Творчість його відзначена Шевченківською премією 1995 року. А 2003 і 2016 видано два альбоми його творів. Написано чимало спогадів про нього і розвідок про його творчість. За ініціативою Івана Русина, співтабірника і близького друга – побратима Опанаса Заливахи та Василя Овсієнка почалась робота над цією книжкою. Залучили до цього шановних Євгена Захарова та Олега Мірошніченка, як видавців. Зібрали матеріяли та спогади. Василь Овсієнко систематизував і відредагував їх. Іван Русин-молодший проспонсорував видання книжки спогадів і роздумів про великого митця і великого Громадянина України.

Так, якщо послула юрба не готова до духовно розкутого життя, хтось має сплатити життям, аби розбудити це сонне, внутрішньо загразоване царство.

Окрім образно-метафоричних наближень і тлумачень євангельських сюжетів у десятках милих святочних мініатюр, Опанас Заливаха написав і програмовий твір – «Пресвяту Богородицю». Зовнішній абрис – Володимирська Богоматір: голова вкрита наміткою за традицією центральної України (для західних регіонів характерною є корона). І в сутності образу таке саме: на західній іконі Богоматір – молода, красива жінка; а традиція від Володимирської – драматизм, материнське відчуття трагічної долі Дитятка Божого.

Заливаха зробив різкий крок у бік ще гущішого трагізму. В постаті Богородиці неначе зображено Плач, плач як жанр у традиції ляментаций

конано як образ новітньої руїни, коли тільки й залишається оплакати те, що лишилося за тобою, – віру, й рушити...

Куди? В які світи? Напружений до краю колір дещо пояснює: розпечене залізо зруйнованого тла світиться, творячи аж цегельно-брунатний і золотавий кольорит. За такого «температурного» режиму життя неможливе. Треба тікати, І знову – куди? В які світи? Так, віру зруйновано, однак еманацию віри й життєвості оцієї трагічно запечаленої постаті – втілення віри – художник передає як знак у золотавому кольориті, що внутрішнім вогнем овиднює обличчя Богоматері.

А в обличчі Богоматері – дивовижна таїна... [...].

На картині «Мироносиці» – група жінок, чий чоловіки – зеки. Постаті в хустках якось біблійно скупчилися на тлі бароково заламаних вертикалей, що віддалено нагадують апсиду Софії

Знамення. 1990 рік

XVII – XVIII століть. Те, що поетичні душі квилили на Великій Руїні, на вербальному рівні виповідаючи біль і страждання на погреб видатного історичного чи то церковного діяча, сучасний художник спробував виразити в незвично складній метафоричній формі.

Готично видовжену постать у стилі Ель Греко зображено на тлі деформованого хреста. Кутасто-кубістичну деформацію задумано й ви-

Київської. Та ба! Це табірний паркан і вежі конвоїв, їх викинуто з Храму. У великій зоні вони – відкинуті, знеславлені. Жони-мироносиці з'явилися біля табірних огорож, щоб своїм духовним «миропомазанням» скріпити волю чоловіків, донести велику правду про їхню боротьбу до цивілізованого всесвіту. І світ довідався про феномен Стуса, про поета Світличного, про боротьбу з тиранією десятків українських дисидентів –

Портрет Євгена Сверстюка. 1970-і роки, полотно, олія

через них. Тому в кожній на обличчі – зачасний біль і спокійна рішучість людей, що стали на проїзний долею.

Тепер варто повернутися до обличчя Богоматері. В умовах гонінь і острахів за саме життя Дитини Пресвята Богородиця неначе злилася зі своїм Сином. Художник, інтерпретуючи класичну іконописну позу «розчулення» Богоматері, поєднав частину обличчя Матері з голівкою Сина, щоб від світу Руїни сховати Бога во плоті, якому ще тільки суджено розбити «камінний сон байдужого раба». Та це ще буде завтра. А сьогодні...

Коли це було? Пригадався вітраж у Київському університеті. У лівій частині триптиху була та сама іконописна композиція «розчулення» – та яка різниця в трактуванні хрестоматійного образу жінки з дитиною! Вчора – це оптимістична ілюстрація до слів Шевченка: «У нашій раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитятком малим...». Так було 1964 року...

Минали роки. Перші арешти 1965 року, ув'язнення, табори, нові репресії 1972 року, нові поневіряння. Ілюзії, що отак просто можна возвеличити «малих отих рабів німих», зникали. Натомість залишалося поклатися на Боже провидіння й силу духу, що її виплевав у душі художника Опанаса Заливахи Тарас Шевченко. Синтетичний період у творчості мистця, про який ішлося, саме і є поєднанням релігійної свідомості й національної ідеї.

Богдан МИСЮГА

ПРОЗОРІ ВЕРТИКАЛІ. ЗНАМЕННЯ

Прагнення образної надвиразності, що її Заливаха возвеличив у циклі конструктивістичних візій, переросли у площину власне малярських досягнень. Емоційна значущість абстрактних форм стала основним засобом діалогу з глядачем. Разом із тим твори Опанаса Заливахи ніколи не були наскрізь абстрактними. «Вертикалі», «Погляд», «Пробудження» – полотна, в яких художник звів до мінімуму фігуративну значущість, надавши тим самим кольорові, плямі, лінії, функції образотворчого еквіваленту. Підсвідоме тяжіння

вільної формотворчості до семіотичних варіацій з використанням архетипу зробило цей період « нової абстракції » короткотривалим. Він був наче перехідним містком до нового трактування мистецьких категорій. Значущість напівабстрактних візій проявилася у ряді композицій, де художник по-новому возвеличив площинну форму подачі сюжету. Здавалось, що Опанас Заливаха виважено йшов до неї протягом усього життя. Чисте звучання локального кольору, «коломиїкові» ритми барвних та пластичних контрастів були близькі йому завжди. Але час потребував внутрішнього запевнення у їх «доречності» для мистецтва нової доби.

Мажорна світлоносність яскравих декоративних зіставлень якраз і стала тим «проривним» кроком до нової якості мистецького виразу. Вибудовуючи нові версії фігуративних мотивів «Мамая», «Одигітрії», «Покрови», Опанас Заливаха з відважністю народного майстра витримує одночасно у барві та тоні тонке пограниччя «гармонія – дисгармонія». Тоді він вже не є аскетом-мислителем, але – активним маніфестантом нової дійсності.

«Новітнього» Заливаха вже не задовольняє форма відстороненого монологу, інколи приреченого бути незрозумілим. Його не вдовольняє також запізнена реакція, бо – відчуває місійність цього акту. Він прагне палкої дискусії (навіть коли ймовірне фіаско), тому користується найвищими нотами.

Євген СВЕРСТЮК

СВЯТО НЕБА Й ЗЕМЛІ

Опанас Заливаха належить до яскравих творчих особистостей, що височать над часом. Вони сповнені однієї думи, світяться і засвічують усе навколо себе. В їхній підсвідомості вирують сили історичної пам'яті, неусвідомлені і нелегко впізнавані, коли вони виходять на поверхню в художньому образі. Не всі і не відразу відчувають сенс і значення такої з'яви. Але чомусь не забувають її.

Його листи переповнені есхатологічними ремінісценціями з Карла Юнга, спогадами дитячих вражень із Далекого Сходу, мареннями про український Олімп, «спогадами» давнини під зорями Чумацького Шляху.

Ці теми його постійно тривожать так само, як його постійно мучить незавершеність нашої історії, епізоди якої закрюювались на щось велике і постаті якої були більшими, ніж потім їх відчули і оцінили онуки.

«А онуки – їм байдуже. Панам жито сіють»...

Історичний процес – це добування початого в попередніх поколіннях, довершення генієм історичного спадку. В українській історії кожен має справу з руїнами – і починає спочатку. Навіть поняття спадкоємності губиться.

У творчій біографії Опанаса Заливахи ми бачимо постійне прагнення підхопити загублену золоту нитку. І головне, він тримається тієї висоти, де її можна схопити, ніколи не падає з неї в погоні за сонячними зайчиками від проїжджих модних проявів.

Україна на його полотнах дивиться нам у душу не очима селян, робітників чи історичних постатей, але дивиться очима вічності, що зупинилася на мить. Та мить спливе, і залишиться гідність лиця і мельодія, що якимось дивним чином вписалася в картину. «Ми є і будемо», – вперто веде своєї митець.

Можливо, в основі цього наскрізного мотиву «пригадувань» лежить власна викорінювана пам'ять митця, що змалку опинився на дрейфуючому уламку розбитого корабля.

Опанас Заливаха – прекрасний кольорист, пензлем якого творить підсвідома сила і розгадує форми духу, що все наповнює.

Численні виставки Опанаса Заливахи в Україні і за її межами не залишають байдужими навіть тих людей, для яких умовні форми його занадто складні. Він належить до митців, яких люблять, про яких говорять зовсім різні люди, зачаровані явою повторень і проминань на його картинах земного смутку, просвітленого небом.

**Георгій ЛУК'ЯНЧУК,
Голова Міжнародного
об'єднання «Соловецьке
братство»**

Національний символ на Говерлі відновлено!

16 липня, в день прийняття Декларації про державний суверенітет України, 24 серпня – в День відновлення Незалежності України та 14 жовтня – на свято Покрови, День Захисника України та День Українського козацтва українські громадські та політичні організації традиційно підіймають на вершині Говерли Державний Прапор України, зокрема і в рамках акції «Прапор – на вершину!», яка за доброю традицією відбувається щорічно від 1993 року.

Гора Говерла в Карпатах є одним з головних природних сакральних символів України. А Тризуб Володимира Великого – один із чільних, поруч з Державним Гімном та Прапором, символів Української держави.

На вершині Говерли біля раніше встановленої з нагоди п'ятої річниці відновлення Незалежності України мармурової плити, в яку вмонтовані капсули з землею з усіх областей України, 18 липня 2006 року встановлено скульптурний монумент з українським Тризубом, символом Незалежності нашої держави.

У жовтні 2007 року цей монумент внаслідок антиукраїнської вандалської акції, скоєної фашистською організацією з Москви, зазнав ушкодження. Після того Тризуб, виготовлений з білого мармуру, лежав на землі зламаний, на наш сором, майже рівно 10(!!!) літ. І не було нікому в Україні до тієї наруги ніякого діла...

Нарешті патріоти, активні учасники Помаранчової Революції 2004 та Революції Гідності 2013 – 2014 років, вирішили поклати край цій ганебній ситуації з державним символом України на Говерлі. Зустрілися з автором скульптурної композиції з Тризубом («Птахи Волі») – відомим скульптором Левом Синькевичем на предмет її відновлення. Активісти з громадських та політичних організацій: «Соловецьке братство», «Самооборона Майдану», Української партії та КУНу провели інформаційну кампанію з питання відновлення порушеної національної символіки на Говерлі. Так Тризуб знову постав на горі.

Прикметно, що це сталося напередодні 25-річчя заснування видатною українською патріоткою, самовідданим борцем за Незалежність української держави, народним депутатом трьох скликань Славою Стецько – Конгресу Українських Націоналістів, члени якого взяли активну участь у справі повернення Тризуба. З нагоди цього ювілею представники згаданих організацій піднялися після Покрови (20 жовтня) на Говерлу, щоб засвідчити факт відновлення національного і державного символу – Тризубу, а також провести екологічну акцію за збереження чистого довкілля на Говерлі... Справедливість відновлена. На тому і будемо стояти!

Літопис ХХ ст.

Тетяна МакКой, журналіст, США

Закінчення. Початок у ч. 8.

Мабуть,десь у сховку були подібні речі, коли навалили в село гітлерівці, бо ікона явно була старою. Висіла збільшена фотографія батьків господарів дому. Вони втратили двох синів на війні, і їхні портрети висіли на іншій стіні – хлопці у військовій формі, дуже суворі...

Дівчатка поприбігали з-під дощу, з яблуками й грушами в пеленах... Підспів і обід у печі. Український борщ, що є стравою, яєшня на почеревині, свіжі огірки з помідорами й нарізана кружальцями цибуля, а також гарячі і аж солодкі паляниці житнього хліба, мед, фрукти, ковбаси – все було виставлено на стіл одразу. І потім господар – блакитноокий чоловік років під п'ятдесят, з обвітреним обличчям і слідами шрамів на ньому – став наливати ароматну горілку, настояну на перцеві. Потім він покликав до столу дружину і двох невісток, що овдовіли у війну. Кожній вручив по повній склянці горілки. Господиня дому виголосила перший тост: «Нехай Господь благословить нас». І всі ми випили вслід за нею. Їли ми, мов з голодного краю, бо все було на диво смачним.

...Коли понаїдалися, настав час, якого ми й очікували, – час запитань... Вони хотіли знати про американську сільськогосподарську техніку, яка турбувала їх найбільше. Цікавилися, зокрема, комбайнами й сівалками, бавовнозбиралками і розсіювачами добрив; як впроваджують у нас нові культури, зимостійкі зернові й пшеницю, стійку до грибкових захворювань; чи може середній фермер дозволити собі купити трактор?

Колгоспник у кінці столу з гордістю похвалився державними позиками колгоспам, низькопроцентними позиками селянам на нове житло й доступністю інформації про розвиток сільського господарства в країні. Це нас не здивувало, бо те саме робиться і в нас, однак вони ніколи про це не чули. Вони ніколи не чули про позики фермерам чи все те, що впроваджувалося. Агроде-

партаментом США. Це все було для них новою. Більше того, нам здалося, що вони переконані: саме СРСР запровадив цю систему...

Варто зауважити щодо цитованого вище, що у Стейнбека позаду був соціальний роман «Грона гніву» (1939), який став своєрідним віддзеркаленням трагедії американського фермерства, відомої в історії Штатів як Dust Bowl – пилова буря 1930-их, спричинена посухою та виснажуючою ґрунт агропрактикою. Отож учасники імprovізованої «прес-конференції» в селянській хаті села Шевченкове мали в його особі й справді доброго знавця аграрно-соціальної ситуації в США. Та навряд чи він мав час на детальний екскурс у минуле, який допоміг би зрозуміти складну еволюцію американського фермера, його вибоїстий путівець, що навіть сьогодні, через сімдесят літ, не є ідеальним. За двісті років від початку масового заселення побережжя Атлантики європейцями в 1607 році Штати просунулися не тільки за Аппалачі, а й далі – за ріку Міссісіпі, викупивши в Франції 1803 року чималий шмат континенту – так звану «Луїзіану-територію». Південь країни був під цукровими, тютюновими та бавовняними плантаціями, на яких експлуатували мільйони завезених з Африки рабів. Купівля-продаж необжитих земель на нових територіях вже тоді кредитувалася державою, але фермер часто потрапляв у скруту – як не через інфляцію чи спритних ділків, що нагрівали руки на спекуляції землею, то через природні катаклізми та епідемії, завезені з Європи, Азії та Африки і легко розповсюджені в умовах антисанітарії. Навіть далеке, десь на індонезійських островах, виверження вулкану Тамбора спричинило навесні 1816 р. різкі кліматичні зміни й на кілька років вибило з колії налагоджену аграрну економіку. Заморозки серед літа, холод зі снігом та дощами призвели до неврожаю, який обернувся голодними бунтами в Європі, і без того пошарпаній наполеонівськими війнами. У самій Америці ледь не трапилося

масового голоду, якби не епізоди потепління, що час від часу накочувалися на фермерські сади і ниви, та горбистий ландшафт, який сяк-так слугував прихистком від злих вітрів. (Детальний виклад цієї теми авторкою можна прочитати в архіві «Нової газети», м. Нью-Йорк за адресою: http://novagazeta.info/archives_pdf/2016/NG_384.pdf на стор. 16-17).

Але голоду не сталося – ні тоді, ні під час Великої депресії 1930-х... Психологія американського фермера, орієнтована, як були переконані радянські люди, на «жовтого диявола», насправді була зовсім інша – християнська. Наведу бодай один приклад: фермер Рубен Віттен з містечка Ешленд в шт. Нью-Гемпшир, землі якого були захищені від північних вітрів схилами, виростив холодно-го літа 1816-го аж цілу тонну пшениці – цілком достатньо, щоб нажитися на масовому лихові, вигідно продавши дефіцитне зерно. Однак учинив інакше – роздав надлишок напівголодним родичам та сусідам. Адже його змалку вчили в сім'ї перш за все виконувати Христові заповіді, призначували до неписаного закону людського співіснування: дбай не тільки про себе, а й про ін-

ших. Коли цей чоловік помер у 1847 р., врятовані ним від голодної смерті поставили йому надмогильний пам'ятник з епітафією: «Холодного літа 1816-го виростив 40 бушелів пшениці на цій ниві і врятував свою сім'ю та сусідів від голоду».

Чи багато таких пам'ятників розкидано було по Україні після Голодомору? Навіть якщо й були по селах керівники, які, ризикуючи власною головою, приховували від комсомольських «зондер-команд» із щупами в руках якусь децицю врожаю для сільчан – позбавлених, власне, того права, що було в американського фермера: розпоряджатися плодами своєї праці самому, без загрози московської руки? Я пам'ятаю в Яготинському районі на Київщині лиш одного, і то його ім'я вимовлялося пошепки... Про які пам'ятники могла бути мова?! Під гаслами білим по червоному – «Все – в ім'я людини, на благо людини!» – писалися найчорніші сторінки радянської історії, де благом і не пахло. Але прибульців «з-за бугра», і зокрема Стейнбека з Капою, намагалися переконати в протилежному, прикриваючись горем та руйнацією, заподіяним війною. Однак і американці їм трапилися цього разу

не схожі на тих, кого звикли поїти коньяком та годувати кав'яром у московському «Метрополі». Ці, незважаючи на ковбаси та вареники, що самі, як у гоголівській Диканьці, вискакували з макітри, забажали побачити село, що не було б таким зруйнованим війною, як попереднє, і мало б кращі природні умови.

«Ми побажали відвідати колгосп на родючих землях, ніж той, де ми побували, і щоб не так був зруйнований нацистами... І наступного ранку вирушили до нього – в протилежному, ніж «Шевченкове-1», напрямку від Києва... Проїхавши з двадцять кілометрів, повернули в місцевість, що м'яко пливла навстріч пагорбам й долинами... зі ставками поміж пагорбів й лелеками та чаплями, що вишукували на березі поживу...

Прибули ми в село саме під обід. Це господарство також носило ім'я Шевченка; ми вимушені були назвати його «Шевченкове-2»... Окупанти, знищивши всю худобу, не встигли знищити село... Тут налічувалось понад 1200 селян, і багато сімей у війну осиротіло. Голова колгоспу сказав нам з гіркотою: «Ми можемо збудувати нові будинки, відновити поголів'я худоби, але не в силі воскресити убитих чи повернути покаліченим їхні руки та ноги»...

Ми наблизилась до молодарки в полі, де цілі батальйони людей збирали врожай. Поле було велике, і скрізь, куди б лише сягнуло око, трудилися косарі, бо господарство мало у розпорядженні тільки малу жатку і невеличкий тракторець. Пшеницю жали й в'язали перевеслом вручну. Люди трудилися завзято. Вони сміялися й розмовляли, ні на мить не уповільнюючи темпу. І не тільки тому, що змагались... Це було найврожайніше за останні роки літо, і вони старалися зібрати врожай до зернини, бо їхній достаток повністю залежить від цього.

...Це було дуже мальовниче село. Хати свіжовибілені, і грядки буяли, помідори важко звисали на стеблi, і кукурудза навколо будинків дерлася вгору. Хата, в якій нам при-

Зруйнована святиня Києва, 1947 рік.
Світлина Роберта Капі

готували постій, стояла на узвишші, щоб ми могли милуватися сільськими краєвидами, полем та садками... Насвіжо вибілено; солодко пахло щойно вимазаною долівкою. Сім'я була невелика. Збільшена фотографія єдиного сина, підфарбована аніліном, займала ледь не весь простінок у світлиці, і господарі тільки раз зауважили з приводу неї: «Вивчився на біохіміка в 1940, мобілізований в 1941, убитий в 1941»...

Господиня дому, «Мамушка», — знаменита на все село куховарка. Її страви неперевершені. Вечеря того дня почалася із великих склянок горілки й спеченого власноруч хліба та таранчука, майстерно приготовленого «Мамушкою». А ще була велика миска з помідорами, огірками й цибулею. А також вареники з вишнями, на які наливався мед, — національна страва, з категорії «пальчики оближеш». Свіже молоко, чай і... знов горілка. Ми не могли зупинитись, поїдаючи все це. Варениками з вишнями й медом ми напихалися доти, доки нам очі не стали лізти на лоба. Починало сутеніть, і нам подумалось, що це була остання на сьогодні їда...

Звісно, мед в українських селах був тоді рідкістю, а свіжий таранчук і поготив. Але, схоже, в гостей з Америки склалося враження, що з продовольством у повоєнній Україні все гаразд. Ще й не такий «маскарад» утнули в СРСР з віце-президентом США Генрі Валласом та його почетом, коли показували йому «трудова табора» Колими в травні 1944-го, де американські «студебекери» та інша техніка добре підсобляли нібито в «освоєнні» дикого краю «добровольцями» з усіх кінців Радянського Союзу. Нагуляний на ситих пайках охоронників таборів перевдягли в робочі спецвіски і представили почесному гостю (Генрі Валлас був для СРСР першим офіційним візитером від США високого рангу) як робітників — червонощокіх, життєрадісних, сповнених енергії й оптимізму. Секретарок та машиністок НКВС перевдягли в свинарок. Охоронні вишки й прожектори з поля зору делегації зовсім зникли, а концерт «робітників» («ворогів народу» із середовища творчої інтелігенції) був настільки професійним, що бідолашний Валлас зовсім розгубився: якщо в СРСР ось такі таланти сховані робочими спецвісками, то хто ж тоді в них носить фраки з «метеликами»?!

А ось як Дж. Стейнбек описує далі своє перебування з Р. Капою все в тому ж «багатому» селі Шевченкове:

«...Увечері ми пішли до клубу... Там танцювали парами дівчата. Вони були зодягнені в яскраві набивні сукні, напнуті шовковими та вовняними хустками і були абсолютно

босі. Танцювали завзято. Музика була з частими переборами, підсиленими бубном та цимбалами. У такт їй лопотіли підшви. А хлопці тільки стояли та дивились... (цей момент зображено на фото на стор. 95 — прим. авт.). Їх було всього декілька — зрілого для одруження віку. Були й підлітки, але ті, що мали би танцювати в парах з дівчатами, були вбиті на війні...

...На той час як ми вибралися на гору, перевалило вже за другу ніч, й нам хотілося спати. Але це явно не входило в плани «Мамушки». Мабуть, вона почала куховарити від того самого моменту, як ми (впоравшись, на нашу думку, з вечерею) пішли до клубу. Довгий стіл був знову завалений наїдками. Отож опів на третю ніч ми повинні були впоратися з горілкою, квашеними й свіжими огірками, смаженою рибкою з сільського ставу, млинцями з медом, а також чудовою картопляною юшкою... У хаті було душно... і ми попросилися переспати в stodolі. Нам наслали свіжого сіна, кинули на нього домоткану ковдру, і ми полягали спати... Ледь зімкнули очі, перевернулись, може, раз, і все — ніч минула. Вже почали снувати люди поза stodolою, корів погнали на пасовище, свині неспокійно повискували в очікуванні сніданку. Я не знаю, коли та «Мамушка» й спала. І напевно чи й спала, бо ж годинами готувала нам сніданок...

Ми думали, що прокинулись рано, але село вже було на полі з самого рання. Ми поспішили туди, де жалосся жито. Чоловіки з довгими косами косили розмашисто. Позаду них жінки в'язали снопи перевеслами, скрученими з кількох стебел, а вслід за ними діти визбирували кожну зернину, підбирали кожну стеблину чи колосок, щоб не пропало нічого... Капа крутився тут і там, фотографуючи, і вони повертались до нього обличчям, усміхалися, і знов до роботи (саме в цей момент зроблена була фотографія, що на сторінці 104-й, а в наступних виданнях вона була вміщена й на обкладинці; хто вона, ця трудівниця з «багатого» села Шевченкове чи колгоспу ім. Шевченка на Київщині а, може, й Полтавщині? Як її ім'я? Яка її доля? — прим. авт.)... Ці люди працювали отак тисячоліттями, і тільки на короткий час перед війною механізація прийшла їм на поміч, і тепер вони знову змушені надіятися тільки на свої руки та плечі, доки не надійдуть із заводів нові трактори та комбайни.

На краю села була цегельня, бо кожному хотілося мати цегляний будинок, і щоб під черепицею... І коли село відбудують, сказали нам, то можна буде й сусідам потім продавати... Через рік чи два

В'язальниця снопів з «багатого» села Шевченкове, досить детально описаного в тексті, щоб його розпізнати. Хто вона, ця типова сільська трудівниця? Як її було звати? Яка її доля? Чи є живий хтось з нащадків, односельців, які пам'ятають її і могли б додати до образу, створеного американським фотографом, щось своє, неповторне?

Доля цієї фотографії, до слова, виявилася досить щасливою: вона перекочувала зі сторінок «Російського записника» на його обкладинку в наступних виданнях, а в 2013 році в Угорщині, де відзначали 100-річчя від дня народження свого видатного співвітчизника Роберта Капи, випустили ювілейну поштову марку, вибравши з тисяч фотографій саме її, українську жницю з «Російського записника». На цю тему авторкою було опубліковано на сайті Радіо Свобода документальну зарисовку «Жниця-українка з фотоплівки американця Роберта Капи», з якою можна ознайомитися за Інтернет-адресою: <https://www.radiosvoboda.org/a/28653287.html>

все буде механізоване й електрифіковане на фермі. Скоро, сказали нам, нові трактори почнуть прибувати, а там потроху розживуться вони, і не треба буде такою кров'ю заробляти свій хліб. «Прийждайте через рік, і побачите самі наші зміни...»

На жаль, приїхати в Україну ще раз американцям, які так полюбилися гостинним українцям, не вдалося. Сталінська верхівка не пробачила Стейнбеку, що описав (в притаманній його «Російському записнику» манері — не вдаючись до політичного контексту подій) засилля гігантських портретів Йосипа Сталіна скрізь, хоч би де їх возили тоді. Тим більше, що за Стейнбеком водився ще один «грішок»: у своїх «Гронах гніву», що сколихнули всю Америку, він посмів зобразити американського фермера власником авто, тоді як у сталінській Країні Рад колгоспники роз'їжджали на підводах.

Правда, сьогодні ця книжка, в числі інших творів американської класики (як, наприклад, «Хатина дядька Тома», «Пригоди Гекльберрі Фінна», «Доктор Живаго», «Убити пересмішника», «Віднесені вітром», «По кому калатають дзвони»...), потрапила в немилість і вилучена з бібліотечного обігу в десяти штатах, включаючи Каліфорнію, де в основному й відбуваються описані письменником події. Твір, бачте, визнано «соціально-агресивним», хоча звучить це й не зовсім переконливо. Адже медіа-ринку США завалений книжками та фільмами про вампірів, відеоіграми, які насаджують жорстокість як норму поведінки, а героїнями соцмереж стають жінки, які без найменших докорів сумління можуть витовктися обличчям (вірніше, пікою) у свіжу паляницю та ще й завантажити цей «фотошедевр» на Instagram (@BreadFaceBlog).

Джон Стейнбек, який біль-

ше шанувався за кордоном, ніж у себе вдома, помре в Нью-Йорку 1968 року від інфаркту. Роберт Капа (це талантище в пантеоні світової воєнної фотографії... цей відчайдух, що ліз у саме пекло — чи то громадянська війна в Іспанії, висадка американських військ у Нормандії в червні 1944 року, чи візита до СРСР, де, як попереджали вдома, мало не на кожному кроці, їх зітруть з лиця землі зразу ж, як тільки перетнуть кордон), — підірветься на міні в 1954 році, фотографуючи для журналу LIFE живі кадри затяжної війни в Індокитаї. Обидва створили собі нездвіжкі, але й досі промовисті до всіх нас імена. Хоча комусь в Україні й здається сьогодні, що «ім'я» — просто запис у паспорті, який можна легко зітерти гумкою... Як ось і тому молодик, що став «Айфоном 7» заради одного — щоб одержати від компанії Apple безплатний телефон.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Фільм про Революцію Гідності

«В розпал протесту на київському Майдані фортепіано, яке мало стати частиною барикади, було врятоване студенткою Київської консерваторії. Фортепіано стає символом революції, що вирує в країні, співає разом з протестувальниками, підтримує їх запал та заохочує до дії. «Ріано» – це історія інструменту на війні та «піаністів-екстремістів», які борються за свою свободу. Мабуть найважливішою складовою цього документального фільму про фортепіано є музика. Відомий швейцарський композитор Ralph Zurmühle підтримав стрічку PIANO. Надхненний історіями музикантів, зокрема Богдана (Piano Extremist), композитор подарував свій «Нупп» фільму».

В Кінотеатрі «Київ» відбулася довгоочікувана українська прем'єра документального фільму «Ріано» режисерки Віти Марії Дригас. З моменту першої візити і до сьогодні вона палко підтримує Україну, зокрема організовуючи благодійні покази та концерти для збору коштів на користь дітей, постраждалих під час бойових дій на сході України.

«Ріано» було створене DRYGAS PRODUCTION в контексті серії майстер класів «Молоді про молодих» за підтримки Польського кіноінституту та

телеканалу TVP-2. З українського боку у виробництві взяли участь виконавчий продюсер Олександра Братищенко, оператори Юрій Дунай, Олександр Чуйко, Денис Страшний, звукорежисери Юрій Плавко та Дмитро Терьохін, продакшн-компанії «MiroGrah» на чолі з Вікторією Слопичкою.

Фільм про українську революцію отримав вісім відзнак у Франції, Іспанії, Угорщині та Польщі. У 2015 році стрічка отримала відзнаку журі за «поетичний та оригінальний погляд на образ української революції» на Kraków Film Festival у Польщі та Гран-прі «Біла кобра» на медіафестивалі Czerwone w zagrożeniu в польському Лодзі. 2016 року – перемогла в номінації «Кращий документальний фільм», отримавши у Варшаві «Орла» – нагороду Польської кіноакадемії. Того ж року стрічка взяла премію за найкращий документальний фільм на International Meetings for Film and Music у Дьорі, Угорщина, а також відзнаку за те, що вона «демонструє силу і безсилля мистецтва в тонкій художній формі з метою досягнення суворой правди про війну та революцію за допомогою особливого героя – музичного інструмента» – на фестивалі DocFilm «Гідність та робота» у Гданську. 2016 та 2017 роки ознаменувалися для стрічки преміями

Міжнародних кінофестивалів в Познані, Франції та Іспанії.

Незважаючи на визнання серед міжнародної кіноспільноти та численну участь у міжнародних кінофорумах, фільм про Революцію Гідності був нині показаний в Україні, як це не дивно, вперше. На жаль, в Україні жоден фестиваль так і не взяв його у показ. Українська прем'єра документального фільму «Ріано» та зустріч із знімальною групою в кінотеатрі «Київ» викликала аншлаг, але це поки що єдиний в Україні показ, який відбувся за підтримки Польського Інституту у Києві у якості особливої події з нагоди закриття XII Днів польського кіно в Україні.

Дні польського кіно – проєкт Польського Інституту у Києві, який цього року відбувався вже вдев'янадцять. Традиційно у програмі було представлено найцікавіший доробок польського кінематографа останніх двох років.

Сподіваємось, що кияни побачать фільм хоча б у кінотеатрах Києва, вже не кажучи, що цей актуальний для нас фільм мала б обов'язково подивитись вся країна! І найбільше цьому мав би посприяти Глава Державного агентства з питань кіно Пилип Ілленко та Державний комітет телебачення і радіомовлення України!

Ольга КАВУН

Повернення Валерія Марченка

14 жовтня 2017 року, на Покрову, у центрі Гатного під Києвом з ініціативи голови Української Всесвітньої Координаційної Ради Михайла Ратушного постав пам'ятник українському дисиденту Валерію Марченку.

На урочисту церемонію приїхали науковці з Азербайджану та Туреччини. Були також присутні земляки й відомі дисиденти.

На обеліску з чорного граніту викарбувані слова американського президента Рональда Рейгана: «Його життя назавжди лишиться прикладом для всіх тих, кого глибоко хвилюють права українського народу».

«Це справді велика постать, практично наш сучасник. Такі люди наближали нашу незалежність, свідомо заплативши за це найвищу ціну – своє життя», – виголосив Михайло Ратушний.

Авторпам'ятника Валерію Марченку – скульптор Роман Захарчук із Коломиї. Кошти зібрали родина Ратушних, мешканці села Гатне, азербайджанська громада в Україні.

Валерій Марченко із ув'язнення повернувся до Києва рівно за тиждень до річниці свого арешту, а 14 жовтня 1984 року його поховали в селі Гатне біля могили діда – українського історика Михайла Івановича Марченка.

Як розповідає Михайло Ратушний, на кладовищі тоді було половини кадебістів, половина – дисидентів. «Отче наш» на могилі читав Євген Сверстюк.

Дорогі друзі і читачі!

Високошановна українська громадо!

Усі, кому небайдуже правдиве вільне слово як територія життя!

«Наша віра» – незалежний всеукраїнський православний культурологічний, історико-філософський часопис, заснований світлої пам'яті Євгеном Сверстюком, його довголітнім головним редактором, вже 27 років існує завдяки благодійним пожертвам доброчинців.

Нині газета переживає чималі труднощі і гостро потребує підтримки. Збережімо «Нашу віру» разом, щоб звучали у ній Ваші думки й шукання і не загубилась висока мета.

Благодійні пожертви на підтримку нашого часопису можна пересилати на розрахунковий рахунок редакції № 26002300175421 МФО 322669 в Ощадбанку, а також на ім'я головного редактора Раїси Лиші або директора Орини Сокульської – з-поза меж України – через Western Union, в Україні – поштою на адресу редакції: вул. Межигірська, 21, м. Київ, 04071, Україна. Також можна передати, сконтактувавшись персонально.

Тел. редакції: (044) 425-68-06, ел. пошта редакції: nashavira@ukr.net

Тел. головного редактора: +38 067-125-48-50.

Листи можна надсилати як на адресу редакції: вул. Межигірська, 21, Київ, 04071, так і на абонентську скриньку за адресою: Редакція газети «Наша віра», прізвище та ім'я одержувача, абонентська скринька № 283, Головошта, м. Київ, Україна, 01001.

Нагадуємо, що, посилаючи листа на абонентську скриньку редакції за поштовими правилами, обов'язково треба на першому місці, як адресата, вказувати – «Редакція газети «Наша віра», потім прізвище та ім'я одержувача.

Будьмо уважні і солідарні!

Щоб вистояла і зміцніла Україна у вірі і правді!

Редакція газети «Наша віра»

ПОДЯКА

ДОБРОЧИНЦЯМ

Від редакції та усіх читачів газети «Наша віра» складаємо щирі подяки благодійникам, котрі своїми внесками посприяли випуску цього числа: отцю Василю Пишному і парафіянам церкви Святої Покрови с. Рубанівське на Січеславщині, М. Сердюку, О. Толпигіну, подружжю Рогожних, Г. Костюк, Музею Гетьманства, Г. Яровій, Б. Подвайцятнику, пані Ларисі і пані Людмилі, О. Соколик, А. Пипко, М. Михайлюк.

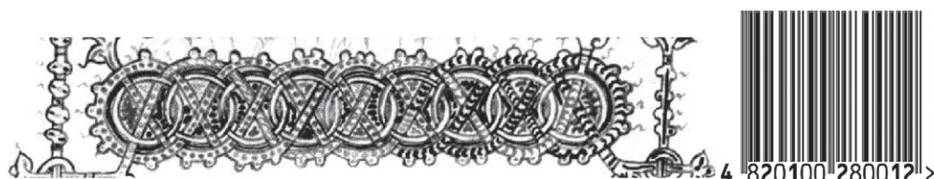
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ГАЗЕТУ

У будь-якому поштовому відділенні можна передплатити газету «Наша віра» з кожного наступного місяця, індекс **61671**.

Газета містить актуальні матеріали з релігії та історії, богословські, філософські, літературознавчі та публіцистичні статті. В кожному числі є сторінка для дітей та юнацтва.

Передплатіть газету собі та подаруйте передплату друзям.

Засновник
і видавець –
колектив
Редакції газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Раїса ЛИША

ДИРЕКТОР
Орина СОКУЛЬСЬКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Раїса ЛИША, Олександр ТКАЧУК, Олесь ШЕВЧЕНКО, Василь ОВСІЄНКО, Юрій ВІВТАШ, о. Іван РИБАРУК, Олександр СУГОНЯКО, Тарас ЧОРНОКОЖА.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Ольга КАВУН
Комп'ютерна робота: Ірина ОЛІХ

Зайти: вул. Межигірська, 21, 04071

Для листів: Редакція газети «Наша віра», прізвище й ім'я одержувача, а/с 283, Головошта, м. Київ, 01001, Україна - Ukraine.

E-mail: nashavira@ukr.net; http://nashavira.in.ua/

http://www.nashavira.ukrlife.org

Телефон-факс: 425-68-06

Наш розрахунковий рахунок: 26002300175421, МФО 322669 в ОЩАДБАНКУ
Ідентиф. код №22893760

Підписано до друку 14 грудня 2017 р.